

M. ŞEHMUS GÜZEL

KİTAP SEVGİSİ 4

LIVRE
PARIS

SALON DU LIVRE DE PARIS

16-18 MARS 2011

SALON DU LIVRE PARIS

KİTAP FUAR(LAR)I

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL

KİTAP SEVGİSİ DÖRT:

SALON DU LIVRE

PARİS

KİTAP FUAR(LAR)I

İlk sunumu: Mart 2020

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

Sayfa düzeni : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, "indirin", götürün.

Hediyemizdir.

İÇİNDEKİLER

<i>SALON DU LİVRE 2002, İTALYA : “KİTAP SATIN ALINMAZ ARAKLANIR!” .....</i>	<i>5</i>
<i>SALON DU LİVRE, PARİS, 2005, RUSYA : KİTAPLAR ŞİRKETTEN .....</i>	<i>10</i>
<i>SALON DU LİVRE, 2009, MEKSİKA : KENT VE ŞİDDET .....</i>	<i>14</i>
<i>TÜYAP KİTAP FUARI: BUGÜN PAZAR 7 KASIM 2010.....</i>	<i>26</i>
<i>SALON DU LİVRE 2012: JAPONYA EDEBİYATI .....</i>	<i>38</i>
<i>KÜÇÜK FUAR: KÜÇÜK KİT-AP-LAR (SAİNT-MANDE).....</i>	<i>44</i>
<i>SALON DU LİVRE, 2013 : ROMAN-YA VE YOLCULUK.....</i>	<i>48</i>

SALON DU LIVRE 2002, İTALYA : “KİTAP SATIN ALINMAZ ARAKLANIR!”

Parisli kitapseverler, kitap hastaları, kitaplık fareleri “deliklerinden”, “inlerinden”, “yuvalarından”, “imparatorluklarından” çıkıp çıkıp, Paris’in güneyindeki Versailles Kapısı’ndaki “Salon” a akın ettiler :

21-27 Mart 2002’deki Paris Kitap Fuarı’nın bilançosu şöyle : Fuar’ı 52 bin kadarı biletli 220 bin kadar giriş kayıt edildi. Hiç te fena değil. Girişlerde geçen yıla oranla yüzde sekizlik bir azalma olsa bile bu yılki Kitap Fuarı çok hareketli geçti.

Nedeni Fuar’ın onur konuğunun niteliğinden kaynaklanıyordu: Konuk çünkü İtalya Cumhuriyeti’ydi. Cumhuriyet’in tamamı değil edebiyat yönü sadece. En seçkin yazarlarıyla. Kadın ve erkek, genç ve daha az gençleriyle. Tanınanları ve daha az tanınanlarıyla. Ve hiç tanınmayanlarıyla. Hakiki bir şenlik.

Fuarın yapısı, katılanların nitelikleri ve söyleyecekleri siyasi açıdan da önemliydi. Hükümeti aşırı sağcı Berlusconi koalisyonunun elinde olması sonucu İtalya’dan gelenlerin ve Paris’li kitapseverlerin Berlusconi iktidarına yönelik söyleyecekleri ve yapacakları önem kazanıyordu : Hele yüzde yirmiüçlük oy oranıyla ve seçim sisteminin sağladığı avantajla bir neo-nazi, bir “ayrılıkçı” ve “yabancı” düşmanı (yabancı tırnak içinde çünkü o günlerdeki aşırı sağcı ve ırkçı partinin lideri Umberto Bossi açısından Güney İtalya’dan gelenler de dahil kendisine benzemeyen herkes “yabancı”dır) ve demokrasi düşmanı iki partiyle hükümet kuran

Berlusconi'ye en büyük muhalefetin ülkenin yazarlarından gelmesi neredeyse doğaldı.

Berlusconi ve hükümetine, yönetimine ve partisine ve koalisyonunun diğer unsurlarına muhalefette sinema yönetmenlerini de unutmamalıyız. Sendikaların iki milyon kadar göstericiyle düzenledikleri gösterileri de anımsamalıyız.

Bütün bunlara rağmen Berlusconi hala iktidardaydı ve iktidarına dört elle sarılıyordu. İktidarı bırakırsa Milanolu savcıların eline tepetaklak düşmekten korkuyordu : Çünkü hakkında birçok dava vardı...

İşte bu siyasi koşullarda İtalya hükümetini temsilen Kitap Fuarı'na gönderilen iki bakan açılış günü doksan-yüz kadar yazar, okuyucu ve vatandaşın gösterileriyle karşılandılar: Konuşamadılar. Konuşturulmadılar.

Daha bir ay kadar önce Fransa Cumhuriyeti Kültür Bakanı Bayan Catherine Tasca "Berlusconi Fuarın açılışına katılmak için gelirse kendisini karşılamam" diyerek, futbol diliyle konuşacak olursak Berlusconi'ye "kırmızı kart" göstererek, işin nasıl bir renk alacağı konusunda bir işaret vermişti. İtalyan göçmen ana-baba çocuğu olan Bayan Tasca, Berlusconi gibi "kültür öldürücülerinin" fuarda yeri olmadığını açıkladı önceden. Ve Berlusconi gelmeye cesaret edemedi.

Açılıştaki gösteriler sonrasında İtalyan Hükümeti Fransa'yı "teröristlerin ini" biçiminde niteleyerek diplomatik ilişkileri gerdi. Ama kimse işi ciddiye almadı.

Berlusconi muhalif aydınları "soytarıya" benzetti. Bunun üzerine fuara katılan italyan yazarlardan Erri De Luca şu yanıtı verdi :

“Palyaço/soytarı olmak isterdim : Son derece ciddi meslektir ve her isteyen yapamaz.” dedi. 1968-1976 döneminde *Lotta Continua* (Mücadele Sürüyor veya Sürer) isimli devrimci örgütün silahlı militanı De Luca, daha sonra hapsedilmemek için sığındığı Fransa’da siyasi mülteci olarak yaşadı : Otomobil fabrikasında ve inşaatta işçilik yaptı. Fransızcası bu nedenle çok iyi. Berlusconi’nin “terorist” diye nitelediği aydınlardan en tanınanıdır. Fransa’da ve daha sonra döndüğü ülkesinde kitaplar yazdı : Ülkesine döndükten sonra yayınladığı. O günlerde yeni çıkan kitabının ismi *Montedidio*. Bugün de devrimci fikirlerinden vazgeçmiş değil. Ancak kavgasını silahsız sürdürüyor : “Şimdilik”. Bu konuda şunu dile getiriyor : “İtalya’da bugün faşizm vardır diyenlere katılmıyorum. Ama İtalya’da faşizm varsa veya faşizm gelirse, o zaman tek şey söylenebilir : Yurttaşlar silah başına!”

Fuar sırasındaki toplantılarda, De Luca yazarlık mesleğine ilişkin ilginç şeyler söyledi :

“Yazmak için olayın geçtiği yerde olmak gerekir : Grevi yazmak için işçilerin arasında bulunmak, Bosna üzerine yazmak için gidip Bosna’da belli bir süre yaşamak gerekir.”

Berlusconi, siyaset ve ülkesi üzerine ise şunları belirtti :

“Bütün İtalya’da ekonomi, politikaya egemen olmak üzere. Berlusconi baş tacı ediliyor. Ekonomik çılgınlık sonucu Hazine, Cumhurbaşkanlığı ve her şey Berlusconi’nin emrine veriliyor. Para başımızı döndürdü. İtalya üzerindeki akılcı denetlemeyi sürdürmelisiniz.”

Yazarın gündelik olaylar karşısındaki sorumluluğu konusunda yazarlar şunu belirttiler :

“Yurttaş olarak, insani bir varlık olarak ve yazmasını bilen, yazarak kamuoyunu aydınlatmak olanağı bulunan biri olarak sorumluluğumuzu üstlenmeliyiz.”

Feminist bayan yazar Elisebetta Rasy örneğın gündelik olayların öncelikli sayılmamasını ama yine de ihmal edilmemeleri gerektiğini belirtti.

Fransa medyasının alışılmış biçimde aydınları soru yağmuruna tutması ve onları bilhassa bugünkü İtalya konusunda konuşurması da ilginç sonuçlar verdi. İtalya’da medyanın böyle bir alışkanlığı bulunmuyor : Dolayısıyla İtalyan yazarlar bu işi Fransa’ya davet edildiklerinde yapıyorlar. Örneğın Umberto Eco bizzat Paris’te bulunmamasına karşın Fransa medyası O’nu İtalya’dan konuşturdu. Eco o günkü durum için şunları söyledi :

“Berlusconi İtalyanları, son elli yıldır Komünistlerin ülkeyi yönettiğine inandırdı. Böylece oylarını aldı. Dahası ‘mani-pulite’ (‘temiz eller’) operasyonu sonucunda birçok siyasetçinin rüşvete gömülü olduğunun ortaya çıkması ve birçoğunun hapsedilmesi üzerine kimi saf İtalyan ‘Berlusconi’yi seçelim; zengin adam nasıl olsa, öbürleri gibi çalmaz’ diyerek oylarını Berlusconi’ye verdiler. Oysa bu ekonomi-politiğe aykırı : Madem ki zengin daha çok çalar/çalıyor : Zenginliğini sürdürmek veya daha çok zengin olmak için.”

Eco haklı çıktı. Bu kural sadece İtalya için değil daha dünya kadar ülke için de geçerli. Kulaklara küpe !

İtalyanın ünlü yazarlarından Antonio Tabucci ise İtalyanları ve herkesi, yani hepimizi “olumlu kötümser” olmaya davet etti :

“Evet gidiş kötü. Ama umudu da tümüyle tüketmiş değiller. Hayatı ve aşkı sevmeli.” demeyi de ihmal etmedi.

Genç ve polisiye romanlarıyla ünlü Tiziano Scarpa ise şunları söyledi :

“HAYATI GERÇEKTEN YAŞAMALIYIZ. Televizyon izlemekten, izlenenler sonucu komşularımıza, rakip takımın seyircilerine ve diğerlerine kin beslemekten vazgeçmeliyiz. Böylece herkes kendine ait dünyasını yeniden yaratabilir. Daha MUTLU OLABİLİRİZ.”

Daha mutlu olmanın bir yolu da daha çok kitap okumaktan geçiyor: Televizyonu kapatmasını bilerek. Özetle televizyonlarımızı kapatmalı gözlerimizi açmalıyız.

İtalyan yazarlar hayatla siyasetin, siyasetle edebiyatın sarmaşdolaş halini gözler önüne serdiler. Sansürsüz.

2002'deki 22. Kitap Fuarında İtalya “Pavyonu”nda yirmibinden fazla kitap satıldı. Hatta birkaç yazar imzalayacak kitapları tükendiği için imzalamayı yarıda bırakmak zorunda kaldılar. Bu da iyi oldu : Çünkü okuyucularla söyleşi olanağı buldular. Meraklı okuyucular için İtalya Güneşi de böyle doğdu : Napoli'nin İstanbul'dakini anımsatan gürültüsü, Cenova'nın akıl almaz Köprüsü, Roma'nın meydanları ve merdivenleri ile ...

Bu arada aynı “pavyon”dan iki bin kadar kitapta “kanatlanıp uçtular”. Veya “uçuruldular”...

1960'ların sonunda Paris'te öğrenciler arasındaki bir slogan aklıma geliyor : “KİTAP SATIN ALINMAZ ARAKLANIR!”

Ne dersiniz ?

SALON DU LIVRE, PARİS, 2005, RUSYA : KİTAPLAR ŞİRKETTEN

Fransa'nın en büyük kitabevi açıldı ve kapandı : 18 Mart ile 23 Mart 2005 arasındaki Kitap Fuarı (Salon Du Livre) bir şenlik ve bir gürültü patırtı arasında idrak edildi, yapıldı ve bitti.

Öğleden sonraları ortaokul, lise ve üniveriteli öğrencilerin ve gençlerin, geceleri yazarların, yazmak için arzu duyanların ve yazamayanların katılımıyla. Ve son derece dağınık bir biçimde.

Ne kadar çok kağıt, ne kadar çok gazete, dergi ücretsiz dağıtıldı. Ve ne kadar kitap : Kimi satıldı, kimi hediye edildi. Batan geminin malları bunlar DEĞİL. Maksat gençlerin ve öğrencilerin okumak fiilini doğru çekmelerini gerçekleştirmek olunca her şey mümkün. Her şey başla göz üstüne.

25 yaşına basan Salon du Livre bu yıl onur konuğu olarak dünya edebiyatına unutulmaz isimler kazandırmış olan Rusya edebiyatını davet etti. Bundan iyisi can sağlığı : Puşkin, Dostovyeski, Gogol, Tolstoy, Bulgakov, Çekov, Gorki, Pasternak, Şolohov ve diğerlerini yaratan edebiyata bin selam.

Fırsat bu fırsattır Soljinetzi'nin Anıları'nın üçüncü cildi piyasaya sunuldu. Fayard Yayınevi, eski muhalif ve artık kendi ülkesinde inzivaya çekilmiş ünlü yazarın eserlerinin tümünü yayınlamaya yeminli.

Ne iyi ki Rusya edebiyatı binbir çeşit : Polisiye roman mı istersiniz? Denemeler mi? Araştırmalar mı? Öyküler mi? İyi romanlar mı? Ne isterseniz var. Ne ararsanız bulmanız mümkün. Her zevke uygun her türlü eser sunuldu çünkü.

Yeni ve çoğu genç romancılar ise pek uyanık : Birkaçı zaten birkaç yıldır Paris'lere yerleşmiş durumda :

“Bir Fransıza aşık oldum, sonra Paris’e yerleştim” deyip neden beyan edenler bile var. “Paris’te aşk başkadır” deyip cilve atanlar da. En güzelini çatpat Fransızcası ile şimdiden ille de Fransızca yazmaya meraklı bir genç yazar dile getirdi :

“Önemli olan iyi Fransızca değil KENDİ FRANSIZCAMLARLA YAZMAK.”

Çok iyi bir buluş : Ne ola ki ? Aynen aktarmam lazım inanmak için : “*En bon Français non, en MON Français oui.*”

Haydi bakalım herkesin Fransızcası kendine.

“Ben ben ben” diye diye bencilleşmenin “Duvar” muvar takmadığını ispat eden genç yazarlar fırsatçılıklarıyla hafifçe bile olsa apaçık bir biçimde korkuttular. Deli mi ne bunlar?

Fransa’da Fransızcanın o kadar “gardiyanı”, koruyucu ve denetleyici “kurumu” varken öyle her isteyen KENDİ Fransızcasında yazamaz! Bu memlekette “dikte” diye bir “bela” bile var : Netekim (yazımda kusur yoktur) Fuar’da bu konuda özel toplantılar, açık ve kapalı oturumlar bile yapıldı. Aman aman elaman ! Dikkat dikkat Ruslar geliyor ! Bunlar artık ne Beyaz, ne Kızıl Rus. O dalgalar geçti. Bunlar bencil ve benci, bunlar para kazanmak hırsıyla donanımlı Ruslar. Aman ! Anaaaaa gözümüz korktu. Hem de nasıl. Sanki yetmiş yıldır uzak kaldıkları “Batı’nın nimetlerinin” tümünden tamamından aynı anda ve bir günde yararlanılmak istiyorlar.

Ustalar bunları görse ve duysaydı herhalde utanç duyarlardı. Bu kadar aç gözlüsü de çünkü az görülmüştür. Pesss ...

Fransa kitap dünyasına gelince onun keyfine diyecek yok. Neden mi? Çünkü o kadar ağlaşmalara, dert yanmalara, günlük gazetelerde ve haftalık dergilerde düzenli ve sürekli bir biçimde dikkat çekmelere, “artık kimsecikler kitap mitap okumuyor” denmesine karşın, 2004’te 450 milyon kitap satıldı bu ülkede. Dile kolay dört yüzelli milyon. Yine ikibindortte ilk defa ellibin kitap sınırı aşıldı : Yani

ellibinden fazla kitap yayınlandı. Toplam 2,5 milyar öro girdi kasalara. Ve bu 2003'e oranla yüzde dörtlük bir artış demektir. Daha ne olsun?

Belki şunu da eklemeli : En çok tercih edilenler polisiye romanlar. Hakikaten Fransa'da polisiye romanlar çok okunuyor. Aşk ve utangaç erotik kitaplar kadar (mı ?). Kimi insanın aşk ve erotik kitap okuduğunu sakladığını, telafuz etmediğini de göz önüne alırsak ... Polisiye romanlar hem çok okunuyor, hem de her yıl okuyucu sayısı artıyor : Nitekim son üç yılda satışında yüzde yirmilik artış saptandı. Bütün polisler bu artışın faillerini arıyormuş, son gelen bilgilere göre. Doğal, kitap okumayı bilen polisler kitap okuyor, çok polisiye roman okuyanların da peşine düşüyorlar, bitirdiklerini toplamak için. Bu arada emekliye ayrılan kimi polis yazmaya başlıyor. Bunun birçok örneği var. Kimi polis ise polisliklik görevini yürütürken takma isimle polisiye yazıyor. Yeter ki izlemek, gözlemek, rapor yazmak ve delil toplamaktan sonra kalan zaman içinde bir-iki saat ayırabilsin. Kitap Sevgisi dizisinde, sırası gelince, polisiye romanlara, polisiye öykülere ve polisiye anlatılara değineceğim. Büyük olasılıkla ayrı bir kitapta. Başlığı belki "Allooo Polis !" olabilir.

Bu yıl ki Kitap Fuarı'ndan sonra artık her salonda mutlaka bir belki birden çok kitap bulunur diyorum. Her akşam üzeri veya gecenin bitimine doğru, "Kitap Salonu"ndan ayrılanların tıka basa dolu sırt çantalarını görünce.

Evet çok yaşasın kitaplar! Ve elbette kitap fuarları : 1980'lerin başından itibaren sayılan gittikçe artan, bu tür fuarlar ve salonlar sayesinde kitap okumanın gerçek bir zevk olduğu ve bu zevkin öyle kolay kolay "kaydırılmayacağı" artık biliniyor. Yazarlarla tanışmak, konuşmak, söyleşmek, tartışmak, hatta atışmak, bakış(ama)mak, kitaplarını yazarlarına imzalatmak zevk değil midir?

Aynı günlerde birkaç adım ötede Turizm Şenliği de yapıldı : Okumak ile yolculuk, okumak ile gezmek, ziyaret etmek arasında koşutluk bundan

daha güzel bir şekilde gösterilemezdi. Herkesin gezmelerinin de birer okumak olması umuduyla.

Evet bir Kitap Fuarı daha bitti ama şu soruların yanıtlarını bulamadık, yanıtlar artık okuyuculara kaldı :

“Klasikler” yeni yetişenlerin, öğrencilerin, gençlerin “güçlü” olmasını sağlar mı? Daha çok edebiyatçı olmalarına yol açar mı?

Sözcükler olmazsa yazarlar yaşayabilir mi?

Edebiyat iç gramerimizin çözümünde bize yardımcı olabilir mi?

Okumanın iç ve dış barışa ulaşmamızda rolü nedir? Ölçmek olası mı?

Sorulara herkes kendine göre yanıt verecek. Kopya yasak. Ama kitaplar açık : İsteyen istediği kitaba veya kitaplara baş vurabilecek.

Artık şu kesin : Edebiyatın, okuma eyleminin saati geldi.

Televizyonlarımızı kapatıp, kitaplıktan bir kitap seçip okumaya, afedersiniz yolculuğa çıkmamızın zamanıdır zaman.

SALON DU LIVRE, 2009, MEKSİKA : KENT VE ŞİDDET

Bir varmış bir yokmuş Paris'te bir "Salon du Livre" varmış. Bunu isterseniz "Kitap Fuarı" isterseniz "Kitap Salonu" diye çevirmek mümkün. Buna Nasreddin Hoca karışmaz. Olabilir ama Nasreddin Hoca ile birazdan yine karşılaşacağız.

2009'daki Fuar 13 Martta başladı 18 Martta sona erdi. Tadı damağımızda kaldı. Bu yılki "ONUR KONUĞU" Meksika Birleşik Devletleri (resmi ismidir : Estados Unidos Mexicanos) edebiyatıydı. Kadın ve erkek birçok yazar ve şair davet edildi. Meksika federal hükümetinin ve bihassa "Kültür ve Güzel Sanatlar Ulusal Kurulu"nun katkılarıyla hepsi de Fuar için Paris'e kadar geldi ... Bu sayede bu büyük ülkenin birbirinden çok farklı ve birbirini tamamlayan federe devletlerinden gelen değişik yazarlarını tanımak veya biraz daha yakından tanımak olanağı bulduk.

Meksika denince aklımıza kimler geliyor ? Hemen Frida Kahlo mutlaka. Ressam, iyi ressam, sola angaje, feminist ve Troçki Meksika'da yaşarken onunla yoldaşlık ve aşkdaşlık yapmış bir kadın. Dev-Kadın. Ve eşi Diego Rivera : Dev-Adam. Duvar resimlerinin en büyük ustası. Veya ustalarından biri. Sonra Pancho Villa ile Emiliano Zapata ve her ikisinin önderlik yaptığı 20. yüzyılın ilk büyük ihtilali : 1911'deki Büyük Kalkışma. Toprak Reformu için büyük kavga. Sonra Luis Bunuel'in Meksika dönemi. Zapatistaların eylemleri. "Ast-Kumandan" Markos'un Chiapas'daki köylülerle bütünleşmesi. 2001'de Zapatistaların Mexico'ya "uzun yürüyüşü" ... Geçtikleri her köy, kasaba ve kentte düzenledikleri ve mücadelelerini anlattıkları toplantılar, gösteri ve yürüyüşler. İyi futbol oynayan milli takımı ve bu takımda bir ara kaptanlık yapan

ve daha sonra Barça'da iyi oyunculuğunu sürdüren Marquez ... Adana, Mersin ve Halep kebablarının tadındaki acılı, biberli, bol salçalı yemekleri ... Ve mutlaka tequila. Ve Salma Hayek, ve onun ne yapıp edip Frida Kahlo filmini gerçekleştirmesi ve başrolde oynaması. Frida üzerine Arjantinli bir yönetmenin yaptığı bir film daha var onu da es geçmeyelim. Meksika konusunda unuttuklarımı saymazsak durum bu.

Meksika bir değil enaz üç kat : Bir İspanya sömürgeciliği öncesi var. İki İspanya sömürgeciliği dönemi. Üç özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmasından günümüze kadar gelen yeni dönemi. Her katın kentine ait dünya kadar zenginliği, acıları ve kıyımlarıyla dolu olaganüstü bir tarih. Gözyaşı. Savaş. Barış. Heyecan. Sanat. Futbol. Aşk. Binbir hayat !

Ve dünyanın en kalabalık kentlerinden biri sıfatını kazanmış başkenti : Mexico-City ... Başkent değil başabelakent : Paris'lerden beter. Çünkü hem canavar hem mucize. Hem en çok saldırının, hırsızlığın yapıldığı kent rekoruna sahip hem de en ilginç sanatçıları bağrında barındırıyor ... Fransız sürrealizminin babası ve Meksika hayranı Andre Breton'un "En mükemmel sürrealist kent ve ülke" dediği mekan. Usta sinemacı, yazar ve ressam Luis Bunuel'e bakarsanız "Doğal olarak sürrealist".

İkisinin de anlattığı Mexico sürüyor. Biraz daha renk. Biraz daha şiddet ile.

Evet bu kent artık aynı zamanda bir kabusa da dönüşmüştür. Bir cehenneme. Kimi Meksikalı yazarı dinlediğiniz zaman öğreniyorsunuz : Sokaklar tehlikeli. Metro korkunç. Evlerinizde rahat etmek nâ-mümkün. Vesaire. Vesaire. Ama böylesine birbirine girmiş, böylesine birbirine kenetlenmiş bir kentte şiddet,

vurgun, uyuşturucu ve uyuşturucu kaçakçılığı, resim, sinema, edebiyat ve hayat ta içiçe elbette. O zaman işte yaratıcılık gemi azıya alabiliyor. O zaman işte kimsenin önünde duramaz bir boyuta ulaşıyor. Yaratıcılık. Kendi geçmişiyle bile iplerini koparır ve ileriye doğru atılır. Nitekim genç yazarlar artık yaşlı yazarların yaptığı gibi ülkenin tarihiyle ilgilenmiyor. Herbiri kendi “dünyasını” yaratmış, o dünyadakileri yazıyor. Anlatıyor. Anlatıyor. Yine anlatıyor.

Carlos Fuentes bu ülkenin en ünlü yazarı. Tanıtmaya burada hiç ihtiyacı yok. Ama onun yanında daha genç birçok iyi yazar da artık tanınıyorlar :

İşte Paco Ignacio Taibo II. İsmindeki II’ye özel bir özen göstermek lazım çünkü böylece yazar “Ben benim” diyebiliyor : Ben babam değilim anlamında : “Ast –Kumandan” Marcos ile birlikte kitap yayınlamasının öncesinde ve sonrasında birçok yapıtı bulunuyor. En beğendiğim yönlerinden biri de Hector Belascoaran Shayne isimli detektifinin maceralarını anlattığı ve bu arada toplumun altını üstüne getirerek eleştirdiği polisiye romanları...

Bitmez tükenmez kitap başlıklarıyla ünlü Margo Glantz, Mario Gonzalez Suarez, Vilma Fuentes (30 yıldır Fransa’da yaşıyor ve ülkesinde uyuşturucu tüccarı takımının gittikçe siyasi iktidarda ağırlıklarını hissettirmelerinden tedirgin), Guadalupe Nettel, Enrique Serna, Fabrizio Mejia Madrid, Fabio Morabito, ünlü şair Homero Aridjis, Alain-Paul Mallard artık tanınan bilinen ve önem verilen yazarlar. Kimi aynı zamanda öğretim üyesi, gazeteci de ...

Değişik toplantılarda ve kitaplarını tanıtmalarda çoğunu dinledim. Haklarında dünya kadar şey okudum. Okudum. Okudum. Bugün neredeyse benzer dev-kentlerdeki, dünya-kentlerdeki ve bu kadar zengin tarihe sahip ülkelerdeki yazarların pek çoğuyla benzer

meselerle ilgileniyorlar : Ancak Başkente ve ülkeye ilişkin özel şeylerle de.

Başkent Mexico City iki volkan arasındaki bir vadide ve bilmem kaç metre yüksekte olursa (2.240 metre), 22 milyondan fazla nüfusuyla ve binbir halkı bünyesinde bulundurmasıyla, ve çok sesliliğiye bu kadar karman çorman olursa hele. Ve hele ismi bile birçok karışıklığa yol açabiliyorsa : Buyurun kararı siz veriniz :

Mexico City veya İspanyolcasıyla Ciudad Mexico. Yani Meksika Kenti. Daha da ilginç Meksika Birleşik Devletleri içinde bir de Meksika Federe Devleti bulunuyor ve Meksika Kenti bu federe devletin sınırları içinde değil. Onun komşusu ve tek başına federe bir kent. Bu konuda bilinen adıyla “District Federal”. Bu açıdan kentliler hafif bile olsa şizofrenik bir durum, konum yaşıyorlar ister istemez.

O zaman bu kent başlıbaşına bir dünya ve başlıbaşına bir ülkedir artık. Ve o zaman bu kentte yaşayan, oturan bile kolay kolay kentini/kendini ve kentlileri/kendikendilerini tanıyamaz. Peki ne yapmalı o zaman ?

Her yazar kendine göre bir yol, bir yöntem bulmuş :

Örneğin Fabrizio Mejia Madrid şunları dile getiriyor : “Başkenti tanıyabilmek için yürümek lazım. Ben sürekli yürüyorum. Bir noktadan kimi zaman çok uzaktaki öbürüne gitmek epey zaman alınca ve değişik mahallelerden geçince, yolda binbir şeye tanık olmak mümkün. Böylece coşkulu, eğlenceli ve aynı zamanda tehlikeli, saldırgan, çok zorlu bu kenti ve yaşayanlarını daha iyi tanıyabiliyorum. Bir reklam panosu, bir trafik işareti ve üzerindeki elle yazılmış küfürler birçok şey yansıtıyorlar çünkü.”

Kimi yazar otobüsle ya da metroyla dolaşmayı tercih ediyor. Şirin bayan yazar Guadalupe Nettel Mexico’da yaşarken, metroyla

dolaşmayı tercih ettiğini söyledi. Ve bu dolaşmaları, gözlemleri veya bir kahveye günlerce aynı saatte gidip aynı tipleri dinleyerek ve söylediklerini not ederek kimi “kahramanlarını” oluşturduğunu da ekledi. Nettel’e göre, “Ancak bu şekilde çalışınca çarpıcı bir görüntü elde edebilirsiniz.” Guadalupe Nettel “Mexico City’i onbeş yıl önce terkettim ve o anda bir daha dönmeyi hiç düşünmüyordum. Ama yedi aydır yeniden Mexico’da yaşıyorum. Ancak hiç sokağa çıkmıyorum. Korktuğumdan değil. Hamile olmamdan.” diyor. Ona inanıp inanmamak serbest. Uzun süre Barselona’da ve birara Paris’te yaşadı.

Yazar bu dev-kentin bir “güzelliği” olduğunu da ekliyor : Ama bu güzellik bir “canavarın güzelliği”dir diyor. Bu konuda kadın vücuduyla çarpıcı bir benzetme de yapıyor : “Kadın vücudu da güzeldir, ama zamanla değişir, hele hamile bir kadının ki, hatta kimi açıdan hamile bir kadın vücudu bir canavara dönüşüyor. Sonra çocuk doğurmasıyla ikileşme olgusunu da ispat ediyor.”

Bunu söyleyen bir kadın ve hele kendisi de hamileliği yaşamış genç bir kadın olunca söyleyecek lafımız olmaz ama burada yazarın bizzat kendisinin hamile olması sonucu “özel” durumuyla yaşadığı kentin “güzelliği” ve “canavarlığı” arasında kişisel bir ilişki kurmuş olduğunu da söylemeden geçmeyelim. Bu onun özgürlüğüdür. Yazarlık bu da değil midir ? Son derece ilgi çekici de. Nasıl demeli bilemiyorum ama, ben bizzat hamile kadınların vücudlarını da son derece güzel buluyorum. “Canavar”lık filan da görmüyorum. Bayılırım hatta hamile bir kadının o güzelim, kabarmış ve yaşam dolu haline. Tanıdıklarımın hamilelik hallerinde dokunmak adetimdir. Kimi zaman hiç tanımadığım hamile bir kadının bile o güzelim, o hayat dolu karnına dokunmak isterim. Cesaret işi elbette Cabbar ! Önce bir mücade istemeli Cabbar ! Enazından “Kaç aylık ?” sorusunu mutlaka sorarım. İstatistiklerim için şart (!) Nettel erkek vücudunun da şu veya bu nedenle, hele bilhassa

yaşlılıkla değiştiğini söylüyor. “Ama kadın vücudu daha çok değişime uğruyor” diye belirtmekten te geri kalmıyor. İşte hamilelik hali. İşte çocuk doğurduğu andaki hali ...Tamam kardeşim anladık. Kadınlık halleridir bunlar Ganime Hanıma sorarsanız. Hepsi bu kadar.

Mexico’da yaşayan ve ilhamlarını oradan ve orada yaşayanlardan alan yazarların birçoğu “Kentimi sevmiyorum” dedi. Birçoğu “Büyük kenti terkettim, artık kırsal kesimde yaşıyorum” dedi. Yazarları ve birçok insanı kenti terketmeye zorlayan, başkentteki şiddetten kurtulmak ve yazabilmek için sakin bir mekan aramak arzusudur ... Anımsatmakta yarar var Başkentte fiziki şiddet gününbirlik yaşanıyor. Ama benzer şeyler başka başkentlerde başka metropollerde de ortaya çıkıyor. “Hayır bu kentte toplumsal farklar o kadar kocaman, sınıflar ve toplumsal kategoriler, mahalleler arasındaki farklar o kadar korkunç ki şiddet her zaman ve her an duyumsanıyor” diyenler var. Ve şunu ekleyenler de : “Şiddetten ıfık fıskıracaaktır !” Bakalım. Bekliyoruz. Ütopya mı ?

Edebiyat ile sinema arasındaki ilişkiyi son yıllarda en iyi, en görkemli biçimde gündeme getiren film 2000’de gösterime giren Alejandro Gonzalez İnarritu’nun Amores Perros isimli filmidir. Fransızcaya Amours Chiennes diye çevrildi. Burada mutlaka İnarritu’nun ayrılmaz parçası, bu filmin ve birkaçının daha senaryosunu kaleme alan, yazar, aktör, prodüktör Guillermo Arriaga’yı da anmak lazım : “Ben sokağı terkettim ama sokak beni terketmedi” diyen ve Mexico’nun en belalı mahellesinin çocuğu. Bu filmin ülkesinde ve ülke dışında elde ettiği başarı üzerine birçok küçük veya büyük yazar yapıtlarında şiddete yer vermeye öncelik tanıdılar ... Yani “Madem şiddet içeren yapıtlar iş yapıyor haydi ben de böylesi bir roman yazayım” diyenlerin sayısı arttı. Bu moda uyanların isimlerini yazmıyorum ama biliniyorlar. Bu

bugün ispatlı. Şairlerden birkaçı bile şiddet içeren “roman” yazdı. Pes ! Taklit ne kadar ayıp.

Yazarlar yaşadıklarını, gördüklerini, dinlediklerini, kendi dünyalarında kurduklarını, kurguladıklarını yazıyorlar. Okuyuculara sunuyorlar. Bazen gerçeğe bile küllahını ters giydiriyorlar. İyi de ediyorlar.

İyi de yazarlar nasıl “yaşıyorlar” ? Hakikaten yaşıyorlar mı ?

Nettel bir ara bir soru üzerine aynen şunu söyledi : “Yazarlar yaşamayı bilmedikleri için yazıyorlar. Ve yapıtları onların hayatla, yaşayanlarla ilişki kuramaları için bir araç oluyor.” Çok çarpıcı buldum bu yanıtı. Beki de çok doğru olduğu için buraya aynen aldım. Yazarlar yaşamıyorlar, yazıyorlar. Ve yazdıkları, yazarların dünya ile aralarındaki köprü biçimine dönüşüyor.

Yazar yazmak eyleminde birçok şeye dikkat etmeli mutlaka. Ama en başta bilhassa şuna : Hemen hemen bütün davetli yazarlar vurguladılar :

“Yazar iktidardan gelen işaretlere takılmamalı.” Gelen emirlere göre (y)azmamalı. “Kendi dünyasının kendi imajınasyonunun yarattıklarını izlemeli. Kendi evrenini yaratmalı ve bunları aktarmalı okuyucularına.”

Yazarın iyi yazar olabilmesi için iktidardan bağımsız olması gerekliliği böylece ortaya çıktı.

Anlatılanlardan şu da çıktı ortaya : Meksika Birleşik Devletleri’nde dil konusunda iki yönlü bir gelişim söz konusu :

Birincisi : Meksika’da konuşulan “Meksika İspanyolcası”nın İspanya’dan getirilen ve Meksikalı birçok yazar tarafından öteden beri kullanılan “Castillan İspanyolcasından” kurtulma eylemi. Meksika İspanyolcası yüzyıllardan bu yana yerel dillerden

alınanlarla zenginleşen biçimiyle yazın dünyasında kendi başına kendi yerini almak istiyor. Bir anlamda dilsel bağımsızlık mücadelesi kitaplar aracılığıyla ve barışçıl bir biçimde yapılıyor. Meksika yazınında böylece çok seslilik yeni bir boyut ta kazanıyor.

İkincisi ise çok zengin ve çok çeşitli olan Meksika yerlilerinin, kendi dillerinde yazın dünyasında yerlerini almak mücadelesidir.

Bugün bu devletin sınırları içinde yaşayan dört milyon kadar yerli azbuz değil tam 68, evet evet altmış sekiz yerel dil kullanıyor. Ve son yıllarda bunların birçoğu yazım dili olarak da yazın dünyasında kendilerini gösterdiler. Kadın ve erkek şairleri ve yazarlarıyla. Bugün Yerli Diller Yazarları Derneği bünyesinde kırk kadar yazar kendi dillerini yaşatmak için yollarını genişletiyorlar. Bu gelişmenin 1994'te Zapatistaların Chiapas Federe Devleti'nde başlattıkları başkaldırıdan güç aldığını bilenler yazıyor. Bu konuda daha geniş bilgi için Florence Noivile ile Joelle Stolz'un 13 Mart 2009 tarihli Le Monde gazetesinin "Les Livres" (Kitaplar) ekindeki "Le nouvel élan des langues indiennes" ("Yerli dillerin yeni atılımı") başlıklı yazısını öneririm. Le Monde'un bu eki Meksikalı yazarları biraz yakından tanımak için de okunabilir. Veya yazarların isimlerini Google Amca'ya sorarsanız o size epey bilgi verebilir. Yaşasın Google Amca !

Meksika'da, yani bir ülke sınırları içinde bile birçok yazının/edebiyatın bulunduğunu böylece görebildik. Bu sayede "Güney Amerika Edebiyatı"nın tek parçalı bir yazın olmadığı da anlaşıldı. Bu edebiyat çok sesli ve çok renklidir. Kimi gözlemci 21. yüzyılda Güney Amerika edebiyatının 19. yüzyılda Rus edebiyatının oynadığı rolü üstelenebileceğini bile vurguladı. Bunu zaman gösterecek. Ancak bu edebiyatın bir zenginliğe, bir hazineye sahip olduğu da çok açık.

Bu edebiyat zengindir ve çok çeşitlidir : Bu saptamayı Güney Amerika’da eşi veya sevgilisi tarafından terkedilen bir erkek ne yapar? sorusuna yanıtta görmek mümkün, işte ispatı:

Arjantinliyse üzülür biraz ve oturur bir tango yazar.

Şililiyse hemen erkek arkadaşlarını bulur, kafayı çeker ve eğlenir.

Meksikalıysa erkek arkadaşlarını bulur, birkaç tequila atar, sonra bir futbol maçı izlemeye gider, bir bahaneyle kavga çıkarır ve “kurtlarını döker”.

Bu fıkrayı Mexico City’li değil Buenos Aires’li bir yazar anlattı. Ve ismini vermek istemedi. Hani ne olur ne olmaz diye. Mexico’ya gittiğinde yani ... Ama benzer bir olay karşısında böylesi farklı tavırlar takınanların edebiyata yansımaları da farklı olur demek istediğini göz kırpmasından anladık. Kerata. Göz kırptıktan sonra maç izlemeye gitti, o bile...

Çok uzayan bu bölümü de artık bitirmek lazım : O zaman Fransızlar beni pardon pardon Meksikalı yazarları niye öptü sorusuna yanıt vereyim :

Bir defa Salon du Livre’e her yıl bir devletten belli sayıda yazarı davet etmeleri bir gelenektir. Bu sene sırada Meksika vardı o nedenle Meksikalı yazarlardan birkaçı davet edildi.

Ama seçimde Fransızca olanların tercih edildiği, onları dinleyince ve özgeçmişlerini öğrenince belli oldu. Çoğunluğu Fransa’da okumuş veya belli bir süre yaşamış. Ve bunların tümü ve diğerleri de Fransızca’yı çatır çatır konuşuyor. Meksika’da tam altmış adet Alliance Française merkezi/okulu/kurumu bulunuyor. Birkaç tane de Fransızca Dili veya Uygurluğu Enstitüsü. Birçok Fransız Kültür Merkezi de. Üniversiteler ve yüksekokullar bünyesindeki Fransızca derslerini, Fransızca bölümlerini de eklersek Fransızcanın etkisinin

azımsanamayacak ölçüde olduğu ortaya çıkar. Buna Fransa ile Meksika arasındaki tarihi ve bilhassa 19. yüzyıl sonuna doğru epey sıklaşan ilişkileri de katmak lazım. Bir de Meksika’da ABD’ye ve İngilizceye ve ayrıca sömürgecilerin dili olması nedeniyle İspanya İspanyolcasına karşı olumsuzlukları da ekersek durum anlaşılabilir sanıyorum.

Paris ve Fransa, Salon du Livre vesilesiyle Meksika (Hiçbir Fransız medyası Meksika Birleşik Devletleri ismini kullanmadı. Oysa bu devletin resmî ismi budur) ve edebiyatından ve yazarlarından çok bahsetti. Ama aynı günlerde Meksika medyaları da Paris’ten ve Fransa’dan çok söz etti. “Dostluk” dediğiniz de böyle olmalı. Alan memnun veren memnun. Biz yolumuza devam edelim.

Ancak Fransız etkisi de sınırlı kalıyor herşeye rağmen. Dahası kimi yazarı, örneğin Nettel’i dinleyince, Meksika yazınında Japonya edebiyatının etkisinin de kendini gösterdiğini saptamak olası. Meksika böylece hem kendi doğusundan hem de kendi batısından gelen iyi rüzgarlara açık. Bakın bu da çok ilginç.

Bu bağlamda bir de şunu bir kez daha anladık : Sanat eserlerinde aktarılan, gösterilen, duyumsatılan, gösterilmeye çalışılan ve kimi film ve televizyon filmlerinde “gösterilen”lerle ülkenin “gerçeği” arasında fark var. Kimi roman, öykü ve denemeleri okuduktan sonra Meksika’nın her sokağında, her kahvesinde şiddet, her yolunda otomobil kazası ve kazadan sora sıkı kavga, insan kaçırmalar, rehin almalar, tecavüzler, banka soygunları, hırsızlıklar, cinayetler, her evinde ensest, her evinde kadınların dövülmesi olduğunu sanmanın yanlışlığı böyle ortaya çıktı. Çünkü bu tür şeyleri anlatanlar bizzat bunların evet yaşandığını ama bütün bir ülkenin aynı zamanda sakin sakin ve yirmidört saat üzerinden yirmidört saat tıkr tıkr çalıştığını, ürettiğini, yarattığını

da belirttiler. Evet şiddet var, ama şiddet tek ifadesi değil yaşamın. Varolmanın başka biçimleri de geçerli Meksika'da.

Artık sırası geldi iki satırla şimdi Salon du Livre'in mekanına bakalım. Cografyasını irdeleyelim. Paris'in güneyindeki Porte de Versailles'daki bu Salon büyüktür. Çok ta yayınevi filan davet edilir. Elbette bütün devletlerin Kültür Bakanlıkları da. Paris'te Fransız ve Pariziyen ve taş-ra-larından kopup gelen yayınevleri Salon girişindeki büyük "allée"lerin en iyi yerlerini tutarlar. "Onur konuğu" dışındaki "Davetliler" ise uzaklarda ve hatta birkaç tuvaletlere yakın ve kervanların dahi geçmediği bölümlerde "sinek avlarlar" : Her şeyi görmek istediğim için o tarafa bile gittim.

Ve aniden İstanbul çıktı karşıma. Vay benim iki gözüm. Çıksın! Çok genç, çok şirin, iki dirhem bir çekirdek, dokunsan kırılacak bayanlar orada dikiliyorlar. Yok öyle ilgililere bilgi vermek için değil. Kendi aralarında muhabbet için "Ayol Kenan'da ne yakışıklıymış, gördün mü ? Senin onunla bir ilişkin var mı?" filan falan feşmekan. Dikiliyoruz, dikiliyorsunuz, dikiliyorlar, istersen takla at, kimse oralı olmuyor. O zaman tezgah üstündeki broşürlere bakıyorum. İstanbul Rehberi, İstanbul haritası ve karşımızda Nasreddin Hodja Un Jour (Nasreddin Hoca Bir Gün) başlığını taşıyan bir broşür. Bir risale. Bir kitapçık. 16 sayfalık. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ yayını. Büyük harfle yazmamın nedeni kabalık değil vurgu yapıyorum. Çok güzel bir KÜLTÜR HİZMETİ. Ama kızlarımızı kendi muhabbetlerinden çekip almak istemedim. Ayıp olurdu. Hele Kitap Fuarı'nda Türkçe konuşulunca anlayan biri(ler)inin olabileceğini de göstermek istemedim. Ayıp olurdu kanımca. Evet kızlarımızı tatlı muhabbetlerinden çekip alıp iki soru sormadım. Unutmadan eklemeliyim dipte çokkkk uzakta birkaç ünlü yazarımızın kitaplarından bir ikisi bir rafta bana mahsun mahsun bakmadılar da değil. Ben de o zaman onlara el sallayıp oradan ayrıldım. Öbür kitaplar nerede acaba ? Tadımlik

olarak tezgahta minik kavanozları içinde duruveren bal mı yoksa reçeller mi onların tadına bile bakmadan. Neyse. Üzülmedim desem yalan olur. Üzıldüm evet. Ah ! İyi ki bu manzarayı Nasreddin Hoca görmedi. Tek tesellim bu şimdi.

Türkiye'yi sevdirmek için en iyi tanıtıcılardan biri Nasreddin Hoca olabilir. O güzelim "fıkralarını" çevirmek için de öyle ahım şahım bir Franızcaya da ihtiyaç yok. Ama İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kültür hizmeti olarak sunduğu bu risalenin çevirisini okumaya kalkan bir Fransız ilk satırda hemen vazgeçer. Çünkü bu Fransızca değil. Mransızca. Dizgi hataları da işin tuzu biberi olmuş. Ve Nasreddin Hoca fıkraları reklam için kullanılmak istenmiş ama reklam da mal-ker olmuş. Yazık oldu Nasreddin Hoca'ya. Yaşıyor olsaydı patlatırdı bir belki beş fıkra, ama aramızda değil maalesef. Fakat bu yazdıklarımı okuyan biri mutlaka bu işe bir Nasreddin Hoca fıkrasıyla yanıt verir. Vermezse ona ceza olarak Nasreddin Hodja Un Jour'u okutmazsam ... Daha başka ne diyeyim?

MERAKLISI İÇİN NOT : Salon du Livre konusunda daha çok bilgi edinmek isteyenlere www.salondulivreparis.com adresine başvurmalarını öneririm. Birçok bilgi ve belge edinilebilir. 2009'da her günün "journal"i biçiminde hazırlanmış yaklaşık yedişer dakikalık görüntüler de sunuldu. Bu bölümde ismi geçen yazarlardan birkaçıyla yapılmış son derece kısa ama yararlı söyleşiler de. Kitapseverlere yeni teknolojik gelişmelerden bilgileri olması için de bu siteye mutlaka göz atmalarını tavsiye ederim. Kağıttan kağıtsıza doğru giderken yazılanların kaderi ne olacak acaba ? Kitaplar sadece bilgiSARAYlarımızda yer alırlarsa yazarlarla okuyucuları kitapları "imzalatmak" için nerede buluşacaklar ? Ve daha birçok soru da yanıtlanmak için kuyrukta bekliyorlar. Ve kuyruk çokkkk uzun. Ya sabır !

TÜYAP KİTAP FUARI: BUGÜN PAZAR 7 KASIM 2010

Bugün İstanbul'da TÜYAP Kitap Fuarı'nda Kibele Yayınları'nın Temmuz sonunda okuyucuya sunduğu Fransa Mayıs 68 isimli kitabımı saat 14'den itibaren imzalamak, okuyucularıyla iki satır sohbet etmek olanağı bulacaktım, saat 18.15 ile 19 arasında değerli dostum, iyi insan Eşber Yağmurdereli'yle "Türkiye ve Fransa'da Mayıs 68 Rüzgarı" başlıklı söyleşiyi gerçekleştirecektik. Ama kimi teknik aksamalar sonucu yayınevi Fuar'a katılmadı, etkinlikler iptal edildi. Buna üzülmemek elde değil. Hele bu tür imza günlerinin ve bir veya birkaç kitap etrafında düzenlenen söyleşilerin en güzel tarafının okuyucularla tanışmak, onların gözlem, saptama ve eleştirilerini dinlemek, daha sonra bunların ışığında yeni şeyler yazmak, ekiden yazılanları mümkünse düzeltmek yönünü öteden beri seven ve takdir eden biri olarak beni özel olarak üzdü. Bu daha sonra başka fuarlarda, başka fırsatlar çıkınca görüşemeyeceğiz, sohbet edemeyeceğiz anlamına gelmiyor elbette. Ama bu defa bu olanağı maalesef bulamayacağız. Sağlık olsun. Siz sağ olun. Ancak bu işin bir tarafı olarak görevimi uzaktan da olsa bir parça yerine getirmek istedim. Şöyle bir yöntem düşündüm: İmza gününde ve söyleşide söyleyeceğim, söylemem muhtemel şeyleri size yazılı olarak sunmak ve isteyenlerin soracakları sorulara uzaktan bile olsa yanıt vermek. Böylece belki birkaç konuda birlikte biraz daha ilerlemek mümkün olacak. Meraklı okuyucuların, dostların ve arkadaşların sorularını, eleştirilerini, gözlemlerini umutla beklerken size kitaptan birkaç kesiti sunmak istiyorum. Hepinize en içten sevgi ve selamlarım ve başarı dilekleriyle kolay gelsin:

FRANSA / MAYIS 68: KESİTLER: Başlangıcı bakımından Mayıs 68 bir tür başkaldırıdır. İhtilal değildir: Çünkü öğrenci hareketinin ve onun peşinden eyleme geçen işçi hareketinin hedefi veya hedeflerinden biri siyasi iktidarı almak olmadı. Radikal ve ihtilalci siyasi gruplar “iktidarı almak” tan söz ettiler elbette. Ama bu sadece sözde kaldı. O kadar ki onlar da dahil hiç kimsenin aklına Millet Meclisi’ne, Sorbonne’a iki adımlık mesafedeki Senato’ya, Başbakanlığa veya Cumhurbaşkanlığına doğru yürümek bile gelmedi. Bırakın oralara kadar gidip iktidarı almayı.

Ancak Mayıs 68, yaşandığı günlerde ve hele hemen sonrasında kültürel bir devrim boyutunu kazandı. Çünkü tutucu, içine kapanık, korkak, sinmiş ve sindirilmiş Fransız toplumunu a’dan z’ye salladı, silkeledi, temelinden titretti. Alt-üst etti. Kadın-erkek ilişkilerine yeni boyutlar kazandı. Ve birçok sorunun sorulmasına olanak sağladı.

O günlerin “Kültür İşleri” Bakanı ve 1958’den beri Cumhurbaşkanı general Charles de Gaulle’ün en önemli danışmanı, hatta “fikir babası” ve Mayıs 1968’e tamamen karşı André Malraux, Mayıs 68 için boşuna “Medeniyetimizin tanık olduğu en derin, en önemli krizlerden biridir” demedi.

Dönemin burjuva ve küçük burjuva ailelerinin -ki bu sonuncuların kimi öteden beri komünistti- çocukları, kız ve erkek çocukları, isyan ettiler:

Önce “ana-babalarının toplumuna”.

Sonra çocuklar birey olarak da kendilerini ispat etmek, “Biz de varız!” demek olanağı buldular. Başka olanak, başka yol bırakılmadığı için, öğrenciler “kaldırım taşlarını” konuşturmak zorunda kaldılar.

Anımsamak gerek: O yıllarda Fransa’da oy kullanabilmek için 21 yaşını doldurmuş olmak gerekiyordu. Oysa 18, 19 veya 20 yaşındaki gençler askere alınıyor ve Fransız sömürgeciliğinin ve/veya emperyalizminin “geleceği için” cephelere gönderiliyor, kimi kez savaşmak zorunda bırakılıyordu. Oysa çocuklar sadece askere alınmak için anımsanmak istemiyorlardı, aynı zamanda konuşmak ve düşüncelerini açıklamak ta istiyorlardı.

Gençlerin ana-babalarına isyanlarıyla birlikte, o güne kadar entelektüel ortama, işçi hareketine, toplumsal mücadelelere damgasını vurmuş olan ve bu alanlardaki tekeli kimseye paylaşmak istemeyen Fransız Komünist Partisi’ne (FKP) karşı başkaldırı da söz konusudur.

FKP elbette bundan hiç memnun olmadı ve bunu göstermekten de çekinmedi : O zaman gençlerle arasındaki farklar giderek “uçuruma” dönüştü. Birçok öğrenci lideri “troçkist” veya “titis” türü suçlamalarla partiden daha önce ihraç edilmişti, ki bunlar Mayıs 68’de öğrenci hareketinin liderliğini alanlardır : Örneğin en bilinen Alain Krivine...

Eylemler dizisi içinde öğrenci gençlere hızla genç kadın ve erkek emekçiler katıldılar. Öğretmenler, öğretim üyeleri de. Sanatçılar da. Sinema dünyasının önemli isimleri de... Öğrencilerle ve genç emekçilerle kendilerini dayanışma içinde hisseden ve dönemin egemenlerine kafa tutan bu çocuklara sempati duyan bütün yurttaşlar da.

Böylece eylemler dizisi bütün toplumu kapsayan boyutlara ulaştı: Mayıs 68 boyunca, heyecanlı toplantılarla, tartışmalarla, gösteri ve yürüyüşle, grevle ve işgalle tanışmayan tek köy, tek kasaba ve tek kent kalmadı.

Mayıs 68'e giden yol, önce taşra üniversitelerinin yurtlarında, sonra Nanterre'de neredeyse masum denebilecek öğrenci eylemleriyle başladı: Erkek öğrenciler, "bayan öğrencilerin yurtlarına serbestçe girmek ve kız arkadaşlarını kaldıkları yurt odalarında ziyaret edebilmek için" yıllardır süren isteklerine olumlu yanıt verilmemesi üzerine harekete geçtiler. Reşit (21 yaşını doldurmuş) kız öğrenciler erkek öğrencilerin yurtlarına girebiliyorlardı ama bunun tersi yasaktı. Öğrenciler yurttaki modası geçmiş iç yönetmenliğin değiştirilmesini ısrarla ve yıllardır dile getiriyorlardı.

Öğrenciler aynı zamanda üniversitede geniş bir reform yapılmasını arzuluyorlardı. Ders programlarının saptanmasından yönetime ilişkin konulara kadar her alanda kendileri de görüşlerini açıklamak ve kararlara katılmak istiyorlardı.

1964'de öğrenime başlayan Nanterre'deki Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün kız ve erkek öğrencilerinin başını çektiği yasal ve son derece barışçıl eylemlere rağmen Milli Eğitim Bakanlığı yasakta ısrar edince, ve hükümet öğrencilere karşı son derece yersiz ve alışılmamış bir biçimde polisini gönderip sert ve acımasız davranınca ve başka etkenlerin de katkısıyla öğrenci eylemleri yeni boyutlar kazandı.

Nanterre'de fakültenin kapatılması üzerine, öğrenciler Sorbonne'a, Paris'in merkezine yöneldiler... İsyan taşralılıktan çıktı, Paris'in merkezine yerleşti. Gündemin de ilk sırasına.

Vietnam'da yıllardır süren ABD işgalini ve akıl almaz saldırılarını kınamak için binbir eylem yapan, Filistin halkının kurtuluş mücadelesini desteklemek için gösteri ve yürüyüşler, toplantılar düzenleyen son derece bilinçli siyasi kümelerin, "ihtilalcilerin", Troçkistlerin, Maoocuların veya kendi deyimleriyle Marksist-

Leninistlerin, Gueveracıların, Anarşistlerin (asli ve asil anlamında) örgütlü katkısıyla öğrenci eylemleri dal budak saldılar.

İktidarın öğrencileri dinlememekte ısrarı ve Mayısın ilk günlerindeki öğrenci gösteri ve yürüyüşlerinin üzerine Fransa'da o zamana kadar görülmemiş, hiç alışık olunmayan, akıldan geçirilmesi bile mümkün olmayan feci bir saldırganlıkla yürümesi üzerine olaylar yeni boyutlar kazandı...

İşçi hareketi, öğrencileri desteklemek ve aynı zamanda kendi isteklerini gerçekleştirmek umuduyla bilhassa 14 Mayıs'tan itibaren eylemlere katıldı, genel grev, işyeri işgalli grev, aynı anda birçok kentte ve/veya aynı kentin değişik noktalarında dev gösteri ve yürüyüşler gibi binbir eylemle gelişmelere çok daha geniş, önemli ve ciddi boyutlar kazandırdı.

Sağcı iktidar çok korktu : İşçi sınıfı ile gençliğin işbirliği yapması ve beklenmeyen gelişmeler olasılığı De Gaulle'ü ve iktidarını ciddi biçimde tedirgin etti, titretti. Kısa süre içinde işçilerin neredeyse bütün istekleri aynen kabul edildi... Fransa toplumsal tarihine "Grenelle Sözleşmesi" olarak geçen belge Mayıs sonunda imzalandı...

Öğrencilerin isteklerinin kabulü ise zamana yayıldı... O günleri yansıtmayı umuduyla yaşananlardan, gerçek öykülerden birkaç kesiti aktarmak yararlı olacaktır sanıyorum :

7 Mayıs 1968: Öğrenciler Champs-Elysées'ye yürüdüler. Zafer Takı'ndaki "Meçhul Asker" anıtı önünde saygı duruşu yapanlar oldu... Tam o sırada bir kadın kalabalığa seslendi : "İl y a plus inconnu que le soldat inconnu, sa mère !" : "Meçhul askerden daha meçhulu var, annesi !" Kadınların varlığı ve gücü böylece en çarpıcı biçimde dillendiriliyordu.

13 Mayıs : İşçiler ve öğrenciler birlikte dev bir gösteri ve yürüyüş düzenlediler. Gare de L'Est'ten itibaren yürüyen 600 bin, belki 800 bin kadar göstericiyi filme çeken iki kişi vardı : Jean-Luc Godard, elinde Super 8'lik kamerasıyla. Claude Lelouch ise Coutant-Eclair kamerasıyla... Sinema ustalarının emekçilere ve öğrencilere desteği eksik olmadı : Cannes Film Festivali Godard, Louis Malle ve François Truffaut'nun önderliğinde durduruldu. 24 Mayıs'ta Lyon Garı önünde başlayan dev gösteri ve yürüyüştekilerin arasında Alain Resnais, Louis Malle, Robert Enrico, Michel Piccoli, Jacques Brell, Danielle Darieux, Jean-Pierre Mocky gibi birçok isim de yerini aldı.

13 Mayıs : Göstericiler Saint-Michel Köprüsü'nü geçerken Abidin Dino tam karşıda Saint-Michel Bulvarı'nın ortasında durmuş resimlerini çiziyordu. Fotograf ustası Gökşin Sipahioğlu bu anı ölümsüzleştirdi. Fotograf adını andığım kitabın arka kapağında. O sırada Güzin Dino, Tiraje Dikmen ve bir süreliğine Paris'e ugramış olan Niyazi Berkes birkaç adım ötede geçenleri izliyor ve zaman zaman alkışlıyorlardı... Abidin Dino çizdiklerini gösteriler sürerken Sorbonne koridorlarında sergiledi. "Sanat sokağa !" sloganı atan öğrenciler bu işi çok sevdiler. Öğrencilerden birkaçı övgülerini resimlerin üstüne, kenarlarına, şurasına burasına yazmaya başlayınca bu "iş bilenler" Abidin'e "Resimlerinin tümü graffitilerle donatılmadan sergini toplasan iyi olur" dediler, akıllı ve uslu adam Abidin de öyle yaptı. Mayıs 68 sonrasında bu resimlerin tümüne yakını satıldı. Abidin'in bu konuda güzel bir şakası var : "Mayıs 68'in sonunda iki kişi kazandı: Biri De Gaule, öbürü ben." (!!!) Abidin bu resimlerden birkaçını daha sonra bana anı-hediye olarak bıraktı, bunlar kitabın değişik sayfalarında yer alıyor.

23 Mayıs : Gece çatışmalarda polis göz yaşartıcı bombaları yaralamak niyetiyle öğrencilerin üstüne ve yüzüne doğru attı. O

sırada fotoğraf çekmekte olan Gökşin Sipahioğlu yüzüne rastlayan bir göz yaşartıcı bombayla yaralandı. Yıllar sonra Gökşin şunları anlattı : “Ne iyi ki bomba yüzümde patlamadı, patlasaydı yüz diye bir şeyim kalmazdı. Ama yine de dişlerim paramparça oldu ve basbayağı yaralandım...” Buna karşın Sipahioğlu mesleğini icra etmekten geri kalmadı.

Gazeteci, fotoğraf ustası ve o günlerde en birinci mevkide en iyi fotoları çeken birkaç sanatçıdan biri olan Gökşin Sipahioğlu, Abidin’le her saban Abidin’lerinin evinin dibinde ve Notre-Dame Katedrali’nin hemen karşısında, Paris Emniyet Müdürlüğü ile Sorbonne arasında, yani günün en stratejik noktalarından birinde, köşedeki kahvede buluşuyor, az şekerli bir kahve eşliğinde dünü ve o gün yapılacakların listesini gözden geçirip, günün programını birlikte saptıyordu. Sonra iki sanatçımız hemen iş başı yapıyorlardı. Abidin çiziyordu. Gökşin fotoğraf çekiyordu. Gökşin Sipahioğlu’nun ölümsüzleştirdiği birçok “an” ve “anı” kitapta yer alıyor.

TANIKLAR : O günlerde olayların şah damarı, merkezi, kararların alındığı ve uygulandığı öğrenci mahallesi Quartier Latin’de oturan, çalışan ve olaylara bizzat tanık olmuş ünlü veya ünsüz sanatçı, yazar, öğretim üyesi, emekçi birçok dost ve arkadaşıyla olayları konuştum ve kitabta anlatıklarına yer verdim : Abidin ve Güzin Dino, Gökşin Sipahioğlu, Tacettin Karan, Fahri Petek bunlardan birkaçıdır:

Saint-Germain Bulvarı üzerinde çiçekçi dükkanı sahibi ve Sorbonne’un karşısında ve öğrenci eylemlerinin düzenlendiği merkezlerden biri olan SNE-Sup’un (Yükseköğrenim Ulusal Sendikası) genel merkezinin bulunduğu Monsieur Le Prince Sokağı’nda oturan Tacettin Karan dünya kadar olay anlattı. Çünkü Tacettin Karan işinden evine, evinden işine gidip gelirken birçok

şeye tanık olmuştu. Bunların bilinmesinde yarar var elbette : İşte onun tanıklığı sayesinde kimi otomobilin sivil polislerce ateşe verildiğini öğreniyoruz. Karan ve eşi Jacqueline Hanım yaralı öğrencileri çiçekçi dükkanında tedavi etmeye ve/veya polisin azgın saldırılarından kurtarmak için saklamaya da çalışıyorlar. Polisin yakaladığı öğrencileri sabahın köründen itibaren duvarı dibinde beklettiği Luxembourg Bahçesi'nin hemen yanı başındaki Eczacılık Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışan Fahri Petek kendi öğrencilerinin Mayıs 68'de neler yaptığını aktarıyor. Anlatılanların ve aktarılanların tümü kitapta.

EMNİYET MÜDÜRÜ Maurice Grimaud da Mayıs 68 vesilesiyle mutlaka anılmalı : Onun sayesinde Paris'teki çatışmalarda silah kullanılmadı. Paris'teki son derece ciddi çatışmalar kan gölüne dönmedi. Yine de ölenler/öldürülenler oldu : Paris'te bir öğrenci atılan göz yaşartıcı bombaların kopardığı bir metal parçasıyla, Lyon'da bir komiser göstericilerin frenini açıp polisler doğru yönlendikleri bir kamyonun altında kalarak. Hazırda çatışmalar daha radikalleşti: Liseli bir genç jandarmadan kaçarken atladığı Seine Nehri'nde boğularak, iki işçi ise polislerin açtığı ateş sonucu hayatlarını yitirdiler. Polisler Paris dışındaki işçilere karşı apaçık silah kullandılar : İki ölü yanında yaralananlar da oldu. Grimaud'nun gençliğindeki solculuğu, 1930'larda gösterilere katılmışlığı, ırkçılara karşı oluşu ve yeni dönemin öğrencilerini anlayışla karşılaması ve bilhassa polislerin ateşli silah kullanmasını yasaklaması Paris'teki çatışmalarda çok sayıda yaralı ve ölünün olmamasında belirleyicidir. Grimaud aşırı sağcı polislerin etkin olduğu polis birimlerinin müdahalelerden önce mermilerinin alınmasının sıkı sıkıya denetlenmesini ihmal etmedi. Öğrenci temsilcileriyle her gerektiğinde görüştü. Bizzat öğrencilerin arasına karışıp, onları anlamaya çalıştı, kendi düşüncesini söyledi, öğrencilerle ve liderleriyle tartıştı. Anılarını aktardığı ve bu

çalışmada yeri geldikçe başvurduğum kitabında, Grimaud o günleri ve polis teşkilatının durumunu, yaptıklarını, olayların iktidar açısından değerlendirilmesini anlatıyor. Kitabımın son okumasını yaptığım günlerden birinde, 16 Temmuz 2009'da, 96 yaşında vefat ettiğinde ona en büyük övgülerden biri Daniel Cohn-Bendit'ten geldi. "Yere düşmüş bir göstericiyi dövmek kendi kendini dövmektir." ("Frapper un manifestant tombé à terre, c'est frapper soi-même.") gibi veciz deyişleriyle bilinen Grimaud için "Mayısın gerçek zaferi Tolérance'dır (toleranstır, hoşgörüdür)."

MAYIS 68'İN ÖNEMLİ AKTÖRLERİNDEN BİRİ DE O YILIN MODASI VE OLAYLAR vesilesiyle satışında rekor kırılan TRANSİSTORLU RADYO OLDU. Öğrenci liderlerini gösteriler sırasında düzenli olarak izleyen ve yapılanları anında radyo yayınlarıyla aktaran cesur gazeteciler ve onların yardımıyla sadece yapılanları değil yapılacakları da aktaran ve böylece kendi aralarında ve öğrenci kitleleriyle haberleşmeyi sağlayan öğrenci liderleri bu araçtan epey yararlandılar. Eh o zaman neredeyse herkes te bu araçtan birer tane edindi. Transistorlu radyo satışında rekor kırıldı. Bugün cep telefonlarının oynadığı rolü o günlerde bir ölçüde transistorlu radyolar yerine getirdi demek mümkün.

Ayrıca en sağlam ve en güvenilir kaynak o günlerde özel radyolardı ve onları dinleyebilmek için de bu tür radyolar şarttı. Televizyon hükümetin emrindeydi. Basının büyük çoğunluğu da. Le Monde en tarafsız yayını yapan gazete oldu ama radyolar tam anlamıyla özgür medya rolünü oynadılar. Bunun farkına (biraz geç) varan hükümet radyo yayınlarını gösteriler süresince birkaç defa yasaklamak zorunluğunu duydu.

KAYNAKÇA : Yıllardan bu yana okuduğum birçok kitap, dönemin dergi ve gazeteleri, izlediğim birçok film ve belgesel yanında eş, dost ve arkadaşlarımla yaptığım söyleşiler en önemli kaynaklarım

oldu. Böylece bilinmeyen birçok şeyi gün yüzüne çıkarmaya, söylenmeyenleri söylemeye çabaladım. Kitabın kaynakçası epey yüklü. Kaynakçaya mutlaka bir göz atmalısınız, belgesel filmlerden kurgu filmlerine dünya kadar kaynak var. Bunların bir kısmını internet aracılığıyla ücretsiz izlemek te mümkün ve bunları tek tek belirtiyorum.

Epeyce orijinal fotoğraf ve belgeyle de donatılmış bu kitapta Mayıs 68'in yeniden düşünülmesi ve gözden geçirilmesini öneriyorum. Toplumsal tarihi bakış açısıyla ve olayların günü gününe tarihsel çerçevesinde gerçekleştirilen 399 sayfalık çalışmada dönemin uluslararası çevre koşulları, Che Guevera'nın haince öldürülmesi, bunun gençler üzerindeki etkisi, Régis Debray'ın bu konudaki sorumluluğu, hemen sonrasındaki benzer cinayetler ve suikastlarla siyasi havanın "zehirlenmiş olması", Biafra savaşı ve bunun sonucunda Fransa ile İngiltere ve giderek ABD ile Fransa ilişkilerinin "gerilmesi", o günlerde "Fransız doktor" rolüyle dikkatleri üstünde toplayan Bernard Koucher'in "önemi" ve daha bir dizi konuyu da ihmal etmiyorum. Vietnam savaşına karşı bütün dünyada düzenlenen gösteri ve yürüyüşler ile Filistin halkıyla dayanışmanın gençlik içindeki hareketliliği artırmış olmasını özellikle vurguyorum.

Kitabın orijinal noktalarından biri de kadınlara ve bilhassa genç kadınlara, takındıkları tavırlara, katkılarına ve yaptıklarına özel olarak değinilmesidir:

Öğrenci gösteri ve yürüyüşlerinin düzenlenmesi için ve Sorbonne'un, Odéon'daki Opera binasının ve birçok fabrikanın işgali üzerine kadınların görev ve sorumluluklar almasının altını çiziyorum.

O yıllarda kadınların işyerine pantolonla girmesi bile yasaktı, genç öğrencilerin en ufak bir makyajla bile lisenin kapısından adım atmaları engelleniyordu.

Evlerde analar ve hele babalar çalışan genç emekçi kız çocuklarının, kadınların ücretlerine hemen el koyuyorlardı.

Bugünün Fransa'sını bilenler için aklın almayacağı bu olguları ve benzer birçok şeyi anlatıyor ve okuyucunun ikna edilmesi umuduyla tanıklıklar, belgeler, fotoğraflar sunuyorum.

Öğrenci hareketinin nasıl emekçi kesimini, özellikle genç işçileri, genç kadın ve erkek emekçileri etkileyerek sendikaları peşinden sürüklemesini ve giderek bütün ülkeyi ve bütün toplumu etkilemesini ve kimsenin dokunamayacağı sanılan De Gaulle'ü ve çevresini sarstığını vurguluyorum.

Bu bağlamda De Gaulle'ün "ortadan kaybolduğu" denilen saatlerde aslında "ordusunun" önemli generalleriyle bizzat görüşüp "gerekten desteği" aldığını anlattığım sayfalar için derin bir araştırma yaptım, De Gaulle'ü adım adım izleyerek, olayları saati saatine yansıttım, bu sayfaların tarihi açıdan ve orijinalliği nedeniyle işe yarayacağını umuyorum.

Bu çalışmayla, öğrencileri ve işçi sınıfıyla, kadın, erkek ve çocuklarıyla, genç ve yaşlılarıyla bütün toplumu etkileyen, harekete geçiren, sarıp sarmalayan olaylar dizisinden oluşan ve genel deyişle "Mayıs 68" ismi verilen, ancak aslında 1967'den beri duyumsanan ve 1968 sonrasında da süren, birçok kuşağın onun bir parçası olmakla övündüğü, şirin ve kültürel büyük alt-üst oluşun, kadın-erkek eşitliğinin yüksek sesle yeniden dillendirildiği, işçi sınıfının yeniden meşaleleri yaktığı ve elden ele dolaştırdığı, bütün "azınlıkların" "Biz de burdayız ! Bizim de söyleyeceklerimiz var !" diye çıgılıklarını çıgılıklara kattığı, bütün "iyi saatte olsunları"

fena halde korkutan ve enazından sadece bunun için bile sevimli, toplumsal hareketliliğin Fransa'ya özgün özelliklerini ve benzerlerinden önemli farklarını belirginleştirmeye çabalıyorum.

Bunları ve anlattığım her şeyi belgeleri, fotoğrafları, neden ve sonuçlarıyla okuyucuya sunuyorum.

Ekonomik kriz ve güya De Gaulle'cü bugünkü sağcı iktidarın kazanılmış toplumsal haklara saldırması üzerine yeni toplumsal patlamaların yaşandığı Ekim ve Kasım 2010'nun güneşli günlerinde geçmişteki bu çok önemli alt-üst oluşun hikayesini okumanın herkese yararı olacağını sanıyorum.

Kitabın Künyesi: M. Şehmus Güzel : Fransa / Mayıs 68, Kibele Yayınları İstanbul, 2010, 399 sayfa.

SALON DU LIVRE 2012: JAPONYA EDEBİYATI

Paris Kitap Fuarı (Salon du Livre) kapılarını ve pencerelerini 15 Mart 2012 perşembe akşam üzeri açıyor: Tam “çay saati”nde ama çay içmek için değil, yeni açmış kitapları koklamak, belki bir iki tanesini nazikçe dalından almak ve okumak için.

Okumak eylemini ya metroyla, otobüsle, trenle, taksiyle, otomobille dönüşe veya evde büronuzda masa başına kuruluşunuza kadar ertelemenizi tavsiye ederim. Çünkü Fuar mekanında dolaşmak ve dolaşırken tanışmak, eskilerle, eski dost ve tanıdıklarla karşılaşmak, kesişmek, kesilmeden sohbetlere başlamak, sürdürmek, sonlandırmak daha yerinde ve daha uygun olur. Benden söylemesi. Az yazdığı için az bilinen şair Halil Uysal’ın, bir reklamdaki esinlenerek, Paris için söylediğini burada kitap fuar mekanları için yinelemek olası: Kitap fuarları “kavşaklardan oluşur”. O kadar çok şey var görülecek, o kadar yazar var dinlenecek ki orada kitap okumaya vaktiniz olmayacak. Akşamdan sabaha, sabahtan akşama bu stand senin öbürü benim dön babam dönmek mümkün. Ve böylesi daha yararlı olmaya da aday.

Aman aman başınız dönmesin. Dikkat !

Neyse ki kitap standatlarında yiyecek ve içecek te olacak. Fransa’dan elbette kırmızı ve beyaz şarap. Biraz daha zengin yayınevleri belki bir-iki şişe şampanya bile patlatabilir. France-Culture Radyosu’nun standı muhteşemdir. Ana girişte tam karşınıza gelecek şekilde yerleştirilmiştir ve açılış saatinde tıklım tıklam olur önü, erken gelen oturur, pardon erken gelen yer ve içer, sonrakilerin eli böğünde kalır ama Fuar mekanı yıkılmaz.

Radyo yayınları oradan canlı yapılır, çok ünlüler seyredilebilir ve bir, belki iki imza koparılabilir. Bu işin yolunu bilmek lazım. Bu işi

bilenlerin bir kısmının bu işin daha sonra karaborsasını yaptıkları da artık ispatlı: İmzalı kitapları yüksek fiyatla satanların yapacaklarını önlemek için bu yıl girişte sırt çantaları daha sıkı ve yakından aranacakmış. Mış ! Hani ünlü bir yazarın kitaplarından on tane getirip imzalatanların ve sonra onları acaip fiyatlarla satanların işine engel olmak lazım olmuş. Mış ! Nerede benim liberalizm, ne liberalizmi ultraliberalizm kokan ekonomim ? Ama bu memlekette kanunlar da var.

Ne olursa olsun Fransa’da kitap okunuyor, kitap satışları gayet iyi gidiyor. Kimi kitapçı batabiliyor ama birçok yenisi de açılıyor. Yayınevleri para kazanabiliyor. Fransa’da okuma yazma bilenlerin okumayı ve yazmayı, diplomalarını aldıktan sonra, çerçeveletip duvara asmadıkları biliniyor. Diplomaları değil. Okuma ve yazmayı. Soru şudur : En son okuduğunuz iki kitabın ismini yazar mısınız lütfen?

Fuarda bu yıl davetli edebiyat Japon Edebiyatı. Onur konuğu Japonya İmparatorluğu (ya işte aynen böyle, bu devletin resmî ismi budur çünkü), Fransa kurumlarının katkıları yanında, kendi olanaklarını da sonuna kadar sundu, sunuyor, sunacak. Eh ne de olsa zengin devlet : Kitabın da ihraç edildiğini biliyor. Nobel Ödül aldı diye yazarlarını taşlamıyor. Ama yiyecek ve içecek olarak neler sunacağını şimdiden bilemiyorum. Bunu daha sonra bildiririm. Söz. Önce tadına bakmak ta lazım elbette anmadan ve övmeden önce. Mutlaka “Sake” olacak: Buna piriç rakısı desem olur mu? Yoksa birası mı? Üretim tarzıyla biraya, içiliş biçimiyle rakıya yaklaşıyor. Benim diyen Japona da bu yakışır hani. Sake veya “o-sake” veya “nihonshu” (“japon alkolü”) olacak mutlaka. Haydi sağlığınıza.

Japon edebiyatı denince aklıma hemen ölüm bombalarının sonrasında yazılanlar geliyor : Masuji İbuse'nin Pluie Noire'ı (Kara Yağmur) (1970) ve diğerleri.

Polis romanları : İnanmış komünist, militarizmin kararlı karşıtı Kôbô Abe'nin eserleri, polis romanıyla gerilim yazımı arasında sizi sıkıştırır, sesinizi soluğunuzu keser, gıkınızı bile çıkaramazsınız. Kimliksel meseleleri de gündeme getiren yazar dünya kadar ödül sahibidir. Yapıtlarını okurken dikkat etmelisiniz yine de. Hele bir de yağmur yağıyorsa yandığınızın resmidir. Romanıdır.

Son yıllarda yazdıklarıyla harikalar yaratan Haruki Murakami'yi de mutlaka anmalıyım. Kedi hayranı, iyileştirilmesi mümkün olmayan derecede melankolik, kimi açılardan yeni tür sürrealist yazar yapıtlarında ve polis romanı havasındaki eserlerinde de, kahramanları, polisi, şusu busuyla ve daha birçok şeyle Japonya'yı bütün dertleri, soruları ve sorunlarıyla gözlerinizin önüne seriyor ve asla övmüyor. Bir dünyadan öbürüne iki satırda geçebiliyor. Onun yapıtlarını okurken başka dünyalarda ama aynı zamanda kendi iç derinliklerimizde de yolculuk yaparken yakalayabiliriz kendi kendimizi. Çok garip.

Japonya İmparatorluğu'nu, bu devleti mutlaka sorgulamak lazım. Tarihin derinliklerinde kalan şiddetini, saldırganlığını tarihe bıraksak bile, 1920'lerden ve hele 1930'lardan sonraki azgınlığını saldırganlığını nasıl açıklamalı? Çin'i, Kore'yi ve Uzak Doğu'da önüne gelen her ülkeyi istila eden, igfal eden, kıran, yoketmeye çabalayan, köleleştirmek için kan döken ve öylesi bir şiddet uygulayan başka bir saldırganın olmadığı söyleniyor. Uzak Asya'da elbette. Başka coğrafyalarda başkaları da var tabii ki. Biliyoruz. Biliyorsunuz. Biliyorlar.

Japonların arasında İkinci Kıyım Savaşı'nda ordunun ve yöneticilerinin aldığı kararları, takındığı saldırganlığı sorgulayan ve

bunların hesabının sorulmasını isteyenlerin sayısı da artıyor. Fukuşima belasından beri Japonya’da yeni mücadele biçimleri de geliştiriliyor. Japonlar değişiyor mu ?

Elbette Japonya edebiyatı deyince mangalardan söz etmeden geçemeyiz. Magandalardan değil mangalardan. Japon işi çizgi romanlardan. Japonya’daki toplumsal meseleleri, ıkıntısız sıkıntısız aktaran ender yapıtlardır bunlar aynı zamanda. Tamam daha çok gençlerin dünyasından çizgiler ve sesler aktarıyor ama bu aynı zamanda o toplumdaki derin değişimlerin izlerini de taşıyor. Eleştiri eksik değil. Erotizm de eksik değil. Mangalar dünyayı sardı. O kadar ki okumada japon usülünü benimsemek lazım. Bize göre, kitabın sonundan başına. İşte burada başınız dönebilir. Aman çizgilere ve “balonlara” sıkı tutunun.

Japon edebiyatı üzerine yazılan birçok kitabı anmak ta olası. Kitaplığımdeki René Seffert’in La Littérature Japonaise’ini hemen anmak isterim. Daha yenileri de var. Ve asıl önemlisi bu edebiyata bayılanların sayısının tahmin edilenden ve bilindiğinden de çok olması. Bunu Fuar’a katılım derecesinde ölçmek olanağı bulacağız.

Bir Fransız kadının veya erkeğin neden bu edebiyata ve temsilcilerinin yapıtlarına hayran olduğunun sırrını çözebilmiş değilim. İşte polis romanlarını, sıkı romanlarını, çizgi romanlarını okuyun, her şey ortada : Japonların davranışları, olaylar, insanlar ve hayvanlar karşısındaki tavırları, çevreyle ve kendi aralarındaki ilişkileriyle Avrupalılardan fena halde farklılar. Bu farklılığın nedenlerini ve belki Fransızların japon edebiyatı tutkusunun sırrlarını Kitap Fuarı’ndaki birbiri ardına düzenlenecek oturumlarda öğreneceğiz. Merakla bekliyorum.

Şaka maka değil şair, yazar ve çizgi ustalarından otuz kadarı davetli. Fransa’da çalışan ve üreten japon yazarlar ve Japonların yönettiği küçük ama etkili yayınevleri de. Onlardan

öğreneceklerimizle ufkumuzun açılacağı, önümüzdeki manzaranın genişleyeceği kesin.

DAVELLİ KENT MOSKOVA : 2011’de Buenos Aires davetli kentti. Bu yıl Moskova. Putin’in yeniden devlet başkanı seçilmesinden sonra harika bir fırsat : Yazarların Putin hakkında düşündüklerini özgürce söyleyebilmeleri için. 1999’dan bu yana başkan ve başbakan olarak Rusya Federasyonu’nun (resmî ismidir) kaderini çizen Putin’in seveni de var sevmeyip yedi kat yerin dibine batıranı da.

Bu arada uzun yıllar Gorbaçov’un danışmanlığını yapan biri (adını reklamını yapmamak için yazmıyorum ama şık ve pahalı fötr şapkası ve iyi rol kesmesiyle hemen tanınabilecek biri), Fransa’nın en iyi Sovyet Rusya ve kısaca Rusya uzmanı ve aile tarafının bir kolu İstanbullu Alexandre Adler ile yeni bir kitap yayınlaması vesilesiyle davet edildiği bir radyo programında, “Sovyetler Birliği’nin içeriden yıkılması için yıllarca çalıştım” deyince şaşırmadım değil. Şimdi adını anmadığım bu eski diplomatın ve danışmanın ismini bulmak artık zor olmayacak. Şunu da eklemeliyim : Daha ondört yaşındayken “Yazar olmak ve Paris’te Deux Magots’nun terasında oturup kitap yazmak” hayali kuran, bugün artık yazar ve kitapları Fransa’da yayınlanıyor. Ukranya’yı ve Rusya’yı belki unuttu çünkü artık Fransız. Fakat adını andığı kahvehanenin terasında oturup kitap yazması mümkün değil : Çünkü terasın üstünde turistlerden hemen altında ise farelerden geçilmiyor. Bunu bir bilen yazıyor. Bana inanın lütfen.

Moskova’yı en iyi orada yaşayan yazarlar anlatır. İşte o nedenle on kadar Moskovalı yazar Fuara’a katılacak ve eteklerindeki taşları dökecekler. Taşlar belki soğuktan donmuş ta olabilir ama Paris sığağında kimbilir bakarsınız onlar da açılır ve saçılır ve bütün sırlarını izleyicilerin gözleri önünde uçuştururlar.

Bize o zaman dinlemek, izlemek, yine dinlemek ve yazmak kalır. Bunları da size daha sonra nakletmek. Söz.

(Bu konuda daha sonra hiçbir şey yazamadım. Bağışlamanızı rica ediyorum. Belki araya başka işler girdi, belki anlatılanlara canım sıkıldı. Mutlaka.)

KÜÇÜK FUAR: KÜÇÜK KİT-AP-LAR (SAİNT-MANDE)

Saint-Mandé Paris'in yapışık kardeşi. Kız kardeşi mutlaka. Başkentin 12. ve 20. ilçeleriyle içiçe. Paris'in güneydoğusundaki tarihi ve monarşik unsurları ve derme çatma çadırlarında gün sayan yertsiz-yurtsuzları bağrında barındıran kimini maalesef kış aylarında yitiren Vincennes ormanının içinde. Kralcı kasaba kolay kolay cumhuriyetçi olamamıştır ve bunun izleri bugün bile görülüyor. Binalarına, kaliteli yontma taştan yapılmış iri ve birkaç katlı binalarına ve aristokratik geniş "çiftlikler"den miras dev yapılara bakmak yeter. Dahası mı? Dahası Saint-Mandé nam bir de gölü var. Geniş caddeleri ve besili çocukları da.

Yirmiiki binden fazla nüfus sahibi küçük kasaba can sağlığının kültürden geçtiğini çok iyi biliyor ve bunun sonucu resim, heykel, fotoğraf, mozaik ve birçok benzer sanat dallarında sergiler ve kültürel haftalar düzenliyor. Birçok sanatçının, gazetecinin, aktörün (Bruno Cremer, Charles Berling, Smain, Martine Carol), yazar ve siyasetcinin (Jules Guesde, Armand Carel, Patrick Beaudouin) doğup büyüdüğü kasaba son üç yıldır bunlara bir de Kitap Salonu (kitap fuarı) etkinliği ekledi. Çok ta iyi etti. Kitap meraklılarının, yazarların, şairlerin ve çaktırmadan intihal edicilerin, çalıpçırpıcıların, yazar müsveddelerinin devam ettiği bir salon boyutunu aldı artık çünkü. Evet öyle sıradan bir kitap salonu değil.

Guy Montagnon, Murielle Poulailon, Stéphanie Loik, Sabrina Scetbon'un cabalarıyla hazırlanan ve Ocak 2012'de açılan küçük ve şirin kitap fuarının amacı basit :

Duyulmamış ve duyulmaları gittikçe tekel-leş-en kitap sektöründe mümkün olmayan seçme kitapları, tam bağımsız, küçük ama cesur, çalışkan, yaratıcı, verimli, üretici ve paylaşımcı, canlı ve şirin ve toplumsal konulara öncelik veren yayınevlerini tanıtmak. Sanatsal özellikler taşıyan el yapımı kit-ap-ların meraklılarını bulmasını sağlamak.

Kendine özgü bir salondur bu.

Geçen yıl bin kadar meraklı teşrif etmiş. Bu yıl bu sayı biraz artabilir. Küçük bir kasaba için az değil elbette. Burada örneğini gördüğümüz gibi, kitap fuarlarının ille ve sadece büyük kentlerde yapılması gerekmiyor, her kasaba ve her kent kendi kitap fuarını da düzenlemeli. Önemli olan sadece bu da değil. Gelenlerin, gezenlerin, dinleyenlerin hakiki kitap meraklısı olmaları ve Fransızcada “kağıt yiyiciler” denilen taraftan gelmeleri.

Okuma toplantıları her seferinde yirmibeş, otuz veya kırk kadar dinleyici çaktı. Belediye Binasının “Evlenme Salonu”nda düzenlenen okuma seansları zevkliydi ve okuyucularla kitapları “evlendirmede” mutlaka başarılı oldu. Salonun o zengin avizeleri altında ve son derece fiyakalı koltuklarında yayılarak dinleyince kitaptaki hikayeyi sanki daha iyi anlıyorsunuz. Kitap okumak için geniş bir salon ve bol ışık gerekli olmasın? Orada birkaç saat içinde bir roman bile yazılamaz mı ? Simenon olsaydı mutlaka. Ama herkes Simenon değil ki.

İlk okuma toplantısında Michel Gutel’in Ruptures d’Enfances isimli kitabından yarım saatlik bir parça okundu. Evet kardeşlerim herkesin yanıtlaması gereken ciddi bir sorumuz var : Çocukluktan çıkış mümkün m ? Ana ve babanız ayrılmış, sizin bir yerine iki ailesiniz var ve siz bu iki aile içinde bile mutlu değilseniz, psikoloji, toplumsal yardım kurumları, başınız derde girerse adalet bu işlere bir çare bulabilir mi, size mutluluk getirebilir mi ? Hele sessiz

çocuklar takımında sol açık oynuyorsanız, içinize kapanık, kendisini koruyan, iç yolculuklarını uzatan, uzatan, çokkkk uzatannnnnnn bir çocuksanız. Yaşamınız nerede geçecek ? Nasıl büyüyeceksiniz ? Aile içindeki sıcaklığı nerede ve nasıl yaşayacaksınız ? Yaşayabilecek misiniz ? Haydi herkes kendi sırası gelince yanıtlasın. Yanıtlasın ama. Lütfen. Çünkü bizim kitabımızdaki kahramanımız “kendi ailesini” bizzat yaratacak ama orada bile mutlu olamayacak.

Bir başka okuma saatinde, yetmişlerinin güzelliğini beşibirlik gibi taşıyan ve bembeyaz saçlarıyla şirin bir bayan, ismini yazmayacağım bir yazarın ismini anmayacağım bir kitabından yarım saatlik bir parçayı mükemmel okudu. Evet mükemmel okudu, çünkü okuma işi öyle rüzgara filan bırakılmamıştı, tiyatro yönetmeni bir bayanın yönetiminde ciddi çalışmalardan, provalardan sonra oluşturulmuştu. Bunu yönetmen bizzat anlattı. Büyük annesini ziyaret eden bir kız çocuğuyla büyük annesini aktaran parçada, büyük anne dayanamayıp kendi geçmişine yolculuk yapınca, bula bula, yitik bir köydeki 14 Temmuz balosunda bir lejyonere “aşık olmasını” ve ilk kez sevişmesini anlatıyor. Bunu elbette orijinal bir biçimde anlatmak mümkün. Değilse gerekmez. Ama yazar bunu anlatırken 14 Temmuzla ilişkin bütün bilinenleri yineleyince, kolay ve alışılmış formülleri seks ve 14 Temmuz görüntüleri arasında “köprüler” kurarak aktarınca ve bunları cömertçe kullanınca (“gözbebeklerindeki havai fişekler”, “gökyüzüne yükselmek” filan) ve hele devrede bir lejyoner var diye ille Edith Piaf’a da sarılınca ve dahası kitabının okumayı yapan hanımın yaşındakilerine hitap edeceğini bilerek iki dirhem erotizm, güya masum erotizm, ama komik tarafından, katınca ve iki çorba kaşığı kadar da şok etmeye yönelik “görüntüler” ekleyince püfff oldu her şey. Evet püfff.

Kitapların sergilendiği geniş salonda Empreintes isimli üç aylık derginin kimi sayılarını anımsadım. 14 Temmuz tarihine ilişkin satırları da. Bu derginin özelliği geçmiş ve unutulmuş veya unutulması mümkün konuları tarihin büyük defterinden çıkarıp zengin görsel malzemeyle sunması : Onlardan birinde işte, 1789’dan önce şairlerin ve yazarların, ama burada bilhassa belirtmek te şart : hakiki şairlerin ve hakiki yazarların, şiirleri ve kitaplarıyla kamuoyunu ihtilale hazırladığının pek açık bir şekilde vurgulanması, ispat edilmesi. “Çünkü çoğu yirmili veya otuzlu yaşlarında ölen bu genç şair ve yazarların kaybedecekleri hiçbir şeyleri yoktu.” Yapıtlarıyla o günlerde okuma ve yazma bilenleri, bu arada şiirlerini ve risale türü eserlerini toplu mekanlarda seslendirdiklerinden dinlemeyi bilenleri de etkilediklerini siyasetbilimciler ve tarihçiler yazıyorlar öteden beri.

İşte dönüp dolaştık aynı noktaya geldik: Bugün yazılanlardan neler kalacak ? Neler ? Hangi şiirler ? Hangi kitaplar ? Bilenenleri yineleyenler mi ? Bilinmeyenleri anlatanlar, gösterilmeyenleri gösterenler mi ?

İki veya üç yüz metre ötede naylon çantalardan, kartonlardan, yırtık pırtıklardan “yarattıkları” çadırlarında çile dolduran, kimi zaman yiyecek bir lokma bile bulamayan günümüzün “Baldırı Çıplaklarını” kimler yazıyor ? Kimler yazacak ? Sistemin bugün pek ciddi olduğunu artık herkesin kabul ettiği bunalımından kazasız belasız çıkamayacağını yazanlar kimler ? Sistemin durduğu yerde sallandığını yazanları kaç kişi okuyor ? Kamuoyu yeni tür ihtilallere hazır mı

Bilemiyoruz.

Bilemiyorum.

SALON DU LİVRE, 2013 : ROMAN-YA VE YOLCULUK

“Ayakta ölmek”. Evet evet konuşurken, yürürken, otururken, yazı yazarken, işte örneğin tam da şu satırları oluştururken, “Bana müsâade” demeye bile fırsat bulamadan aniden çekip gitmek.

En iyisinin, en hak edilmişinin böylesine bir ayrılış olduğunu bilenlerin, gidip gelemeyenlerin ama olup bitenleri yine de şu veya bu biçimde “bu tarafa” aktaranların yalancısıyım.

Evet ayakta ölmek. Acı çekmeden. Kimseleri incitmeden.

“Tam da öyle oldu Hocam, babamla her zamanki gibi sabahın onbuçuğunda çay içtik, sohbet ederken saat onikide nefes darlığı çekmeye başladı, doktor, hastane derken, saat 14’de aramızdan ayrıldı. 77 yaşındaydı. Bizi böylesine terketmesi üzerine babamı tanıyanlar, ‘İyi adamdı, kimseye hiç bir kötülük yapmadığı için ayakta öldü, acı çekmedi’ dediler. Yine onların anlattığına göre, başkalarına kötülük yapanlar, kötülük adamları yani, böylesine kolay, acısız, dertsiz ölümle tanışamazmışlar, ölmeden önce aylarca, kimi kez yıllarca acı çekerler, dertlerine yeni dertler eklenir, analarından emdikleri süt burunlarından gelir sonra ? Haydi anca gidersin !? diye mühür alınının ortasına vurulur ve postalanırlarmış ?”

Bunları bana Yüksel anlattı.

Yüksel kendi halinde yaşar, arada bir şiir yazar, şirini kendine saklar ve kimseye paylaşmaz.

Peki kötülük adamları kimler ola ?

Son on yıllarda haddi ve hesabı bile artık tutulamayan oranlarda artan işten çıkarmalarda rol oynayanlar en başta.

Hele hele bir emekçinin, bir ücretlinin, bir memurun, bir çalışanın kadın, erkek ve çocuğun işinden olmasına, ekmek kapısının kapanmasına yol açanlar veya bu işi bizzat yapanlar.

Öğrencisine objektif kurallar yerine subjektif değerlendirmeleriyle hakedilmemiş not veren öğretmenler, öğretim üyeleri, “bilim” kadın ve adamları.

Bunların ve benzerlerinin tümü ayakta ölemeyeceklermiş, çok çekecek, başabela dertlerden sonra ancak gideceklermiş. Gidebilirlerse. Kesinlikle çok sürüneceklermiş.

Ben masumum ve burada sadece bilenlerin bana anlattıklarını aktarıyorum. Bunlara inanmak veya inanmamak size kalıyor. Ama yine de aklınızda bulunsun. Hayat çünkü öyle kolay kolay da yaşanmıyor. Bu iş uzun sürebilir, o nedenle tedbiri elden bırakmayınız ve kötülük yapmayınız diye bir tavsiyeme de lütfen izin veriniz. Yaşanmışlıklar bunu dedirtiyor. Kötülük yapanlar varsa hemen vazgeçsinler. Çünkü kötülüğün neresinden dönerseniz o kadar iyidir. Ve ayakta ölmek için ön sıraları alabilirsiniz.

Bunları ölümle hiç bir alışverişimizin olmadığı bir 25 mart gününün öğleden sonrasında Salon du Livre’de dolaşırken konuşuyorum. Yüksel’le.

Aslında bir bölümünü daha sonra kendi ke(n)dimle de konuştum ve konuştuklarımın tümünü size aktarmak istedim. İşin özü burada : İki hayattansan bir hayat yeter.

Bu hayatta işte ve bilhassa kitap okumayı terslememeliyiz. Kitapsız hayat olamaz. Kitap aşkı ilkokul dörtte veya ortaokul ikide

başlayabilir. Çok daha geç te başlayabilir. Önemli olan başlaması da değildir : Hiç bitmemesidir.

Bunu fakültelerden diplomalarını aldıklarından sonra kitap okumayı unutanlar, hatta okumayı bile unutanlar ve geçmiş yıllarından kalmış kitaplarına taş devri kalıntıları gibi bakanlar için yazıyorum. Evet okuma aşkı ilkokul dördte veya ortakokul ikide veya daha geç başlar ve sürer/sürmelidir/sürmezseşeyaramaz (yazımda hata yoktur. Kesinlikle.)

Kitapla, kitap okumakla yaşam daha güzelleşir. Yeni ülkeler, kimi kurgusal dünyalar, yeni insanlar, kadınlar, erkekler ve çocuklar tanımak olanağımız da artar. Hem kitaplarda yazılanlar, hem de kitapları yazanlar arkadaşlarımız olabilirler, bizlerle dolaşabilirler.

He kurban, iki gözüm, uyan artık uyan, silkelen, yola düş, sen de gel, sen de katıl bize.

İşte örneği : Türkiye ile aynı denizi paylaşan, kuzeybatıdaki, belki biraz uzaktaki ama yine de yakın komşumuz Romanya'dan yazarlar ve yarattıkları kahramanları.

Paris'teki Kitap Fuarı'nın bu yılki onur konuğu ülke Romanya olunca Romanya'dan gelen birçok yazarı ve eserlerini tanımak olanağı bulduk. Aralarında geçmiş zamanlarda ve kimi için günümüzde bile fabrika işçisi (Radu Aldulescu), mülteci olarak sığındığı ülkede trolleybüs şöförlüğü yapan (Marius Daniel Popescu), edebiyatta postmodernizmin temsilciliğine soyunan (ama bir türlü bir daha giyinemeyen, Mircea Cartarescu), "paradoksal nostalji" kavramının yaratıcısı (Dan Lungu, Comment Oublier Une Femme isimli kitabını bir kadın nasıl unutulur derslerine iyi hazırlanmak isteyenlere tavsiye ederim, hemen) günümüzde bakan (evet evet Bakan ! İsmi işte iki satır aşağıda), eskiden bakan (Andrei Pleşu), Romanya Ermenileri temsilcisi olan

(Varujan Vosganian, aynı zamanda Ekonomi Bakanı) da var. Şirin kadınlar (Adina Rosetti Deadline kitabıyla süksesi fena değil, anlattıklarıyla günümüze ayna, çok genç yazar İleana Surducan) ve kendilerini bir parça beğenmiş (artık o kadar da olacak) erkekler : Kolay mı ? Baksanıza adam koskoca Paris Kitap Fuarı'nda fiyaka yapabiliyor.

Romanya Fransızca konuşan ülkeler arasında en başta gelenlerden biri. Bu pek az bilinen mesele Romanya ile Fransa arasında öteden beri sıkı ve düzenli, yeraltı ve yerüstü ilişkinin de ip uçlarını veriyor.

Bakın Tristan Tzara'dan söz edebiliriz burada örneğin. Da da da dadada dada diyerek Romanya'dan İsviçre'ye oradan Paris'e kadar gelmiştir. Sürrealizmin öncülerindendir.

Sonra “umutsuzluk” felsefesinin yazımda umutsuz, gerçek yaşamda tam tersine şen ve şakrak ama yoksulluk içinde yaşamayı da bir tür bilgelik biçimine ve neredeyse bir sanat dalına çeviren iki dirhem bir çekirdek giyinmeyi asla ihmal etmeyen Cioran. “Doğumun tersliği/yersizliği” üzerinde ahkam kesen, “Yaşamın ölümü yeneceğini” söylemeyi ihmal etmeyen ama intiharı da yazılarında bir “çıkar yol” gibi sunan Cioran.

Sonra Mircea Eliade, Benjamin Fondane, aman sakın unutmayalım çünkü beklerken bakarsınız gelip sesini bile çıkarmadan geçip gidebilir : İonescu.

Ve öykü ya da kısa anlatı deyince ilk akla gelenlerden ama Fransa serüveni epey dertli hayatı verem üzerine kurulu bomba Panait İstrati. Hani bizde de çok iyi tanan Panait İstrati. Yahu diyorum ya İstrati : “Balkanlar'ın Gorki'si”. Anası Rumen babası Yunanlı şaki. Romain Rolland'ı keşfedince hayatının rengini ve yönünü değiştiren ve Fransızca yazan İstrati. Nice, Paris, Bükreş arasında

mekik dokuyan. Moskova'yı zamanında ziyaret eden ve durumu ilk anlayanlardan İstrati. Varlık Yayınları sayesinde daha ilkokul sıralarında okumak şansını bulduğumuz Panait İstrati. Yeniden ve yeniden okunmayı hakeden eserlerini çatıkatlarından, tavanaralarından indirmenin, tozunu almanın ve yeniden okumanın tam sırasıdır.

Ve daha niceleri Romanya dünyası ile Fransa arasında köprüleri kurmuştur ve bu köprülerden pek çok insan geçmiştir. Tarihi ve dilsel iç ve derin ilişkiler sonucu kimi, örneğin Tzara, İstrati önce bir İsviçre'ye de uğramıştır. Ama kaldırımlarında ve sokaklarına bal dök de yala ve bankalardan başkası cansız bu dağ ve köylük ülkede fazla zaman harcamadan "Işık-Kent"e kapağı atmışlardır.

Ve andıklarımın herbiri kendi alanında isim ve iz bırakmıştır. Paris sokakları anlatıyorlar. Sokaklar susunca demir levhalar konuşuyor. Tzara, Cioran, İonescu, İstrati isimleri otobüs duraklarında, metro istasyonlarında, tramvaylarda pat diye karşımıza çıkıp sobeleyebilirler. Elim sende. İsimleri geçenlerin tümü işi fazla uzatmadan çünkü gerekeni yazmayı ve söylemeyi bilmişlerdir.

Bu konuda Tuna Nehri de mutlaka bir rol oynamıştır. Çünkü bu nehir hani öyle sıradan bir nehir de değildir ve Avrupa'yı alır bir ucundan öbürüne bağlar ve kimi zaman iki bazen üç düğüm de atar. Adam olana çok bile. 1920'leri ve 1930'ları da anmak lazım belki, çünkü o yıllarda Romanya ile Batı sadece Tuna ile değil demiryoluyla da düğüm hatta zar atıyordu. Çoğu zaman hep yek atsa da kendini biraz daha "Batılı" sayıyordu, sanıyordu. Ama hep sınıfta kalıyordu. Saflık işte. Bu çok ayrı bir hikayedir ve vaktimiz olursa, yani ayakta ölmemizden önce kesinlikle, anlatmaya çalışırız. Söz.

Romanya sınırları arada bir değiştirilse bile kadim topraklardandır ve dikkatlice bakmadığımız için iyi göremediğimiz "geçiş

ülkelerinin” birçoğunu bünyesinde toplar, çıkaramaz. Kuzeyden güneye batıdan doğuya gidenlerin bir kısmı kendilerine özgü ve sual edilemez nedenler, aşk maşk ve benzeri tercihler ve özel belirleyiciler sonucu burada bir köye, kasabaya, kente demir atmış ve kalmışlardır. İşte Slavlar, Romalılar, Ermeniler, Moldavlar ve daha pek çok halk burada birarada yaşamış ve yaşamaktadır.

Bunların edebiyata yansımaması da nâ-mümkündü(r). Öyle de olmuştur.

İşte yukarıda adını andığım günümüzün Ekonomi Bakanı Varujan Vosganian çocukluğunda dinlediği, Ermenilerin bilgeliği ve renkleriyle süslü, parfümüyle mis masalları, hikayeleri alıp anlatıyor. Durup dururken insanın yazar olması da önemli ve çocukluğumuzdan gelen izlerin, kalıntıların, dipten dalgaların bırakın yakamı beni başkaları da bilmeli demesi de harika. Siyasi açıdan belki kafa dengimiz olmayabilir ama edebi açıdan ortak noktalarımız, kahramanlarıyla benzerliklerimiz kesinlikle ispatlı. Çocukken duyduklarını çok alçak sesle anlatıyor o nedenle dinlerken kulaklarımızı kabartmamız lazım Tuna Nehri akmam diyor ... Ama besbelli işte akıp buralara kadar geliyor. Tamam mı ?

Biliyorum işi uzattım ama bu iş de öyle kısa kesilebilirlerden değil. Hiç değil.

Günümüzün genç veya daha az genç yazarlarının bir özelliği de geçmişteki öncüllerini unutturmamaları. Fransa’da ve/veya bizde olduğu gibi, eskileri alıp yeni soslarla çalıp çırpımlar, yıkayıp güneşe asmalar kurutmalar, kuru sıkı atmalar yok. Nitekim Fransızcaya da mükemmel biçimde hakim Dumitru Tsepenag hem Fransızcadan yaptığı çevirilerle hem bizzat Fransızca yazdığı kitaplarıyla köprü görevini hakkıyla yerine getiriyor. Yönettiği dergilerle öteden beri Romanyalı ve “Doğulu” yazarları “Batı”da tanıtıyor. Cioran’ın eserlerini ise Gabriel Luceanu’nun kurduğu ve

yönettiği Humanitas Yayınevi yayınlıyor. ABD’de yaşayan ama yine de ısrarla kendi dilinde yazan Noran Manea’yı da anmalıyız. Yoksa ayıp olur.

Sonuç olarak Romanya sadece çok iyi top oynayan Hacı ve benzeri futbolcuları ve bu işi çok iyi bilen antrenörleriyle değil yazarlarıyla da tanınıyor. Ve hâlâ yeterince tanınmayan mekanlarda da tam sırasıdır onları biraz daha yeniden tanımak için ve Panait İstrati, Cioran, Tzara gibi eskilerle genç ve yeni kuşaklar arasındaki ilintileri kurmak için. Bir düğüm de biz atalım diyorum. Attık.

Romanya, Fransa derken aniden karşıma Türkiye standı çıkıyor. Tam sırasıydı zaten, futboldan söz ederken. Harika. Geçmiş yıllara oranla daha ışık alan bir mekanda. Kenarda köşede değil neredeyse her yerden görünebilecek kadar ortada. Güzel. Kültür Bakanlığı’nın ve davetli yayınevlerinin kitaplarını tanıtmak için hizmet veren ve ezici çoğunluğunu kadınların oluşturduğu (bu da harika) personel güler yüzlü ve bilgi verici. Eh böyle olunca da Fransızlar ve diğerleri (Fuar için dünyanın dört bucağından gelen insan var) standta bir süre kalıyor, kitapları inceliyor, satın alıyor, iki satır laf bile ediyorlar. Çünkü hizmet veren kızlarımız arasında Fransızca ve/veya İngilizce bilenler eksik değil. Kültür Bakanlığı’nın kitapları son derece kaliteli baskılarıyla dikkat çekiyor. Basbayağı prestij yayınları bunlar. İyi. Fransızcasıyla ve İngilizcesiyle Cultural Heritage of Turkey isimli olanı “beau livre” olarak saklanmayı, hediye edilmeyi hakediyor.

Bu tür kitaplar sayesinde kitap satın almak, kitap hediye etmek, bir kitabın sayfalarını tek tek çevirmek, kitaba sarılıp koklamak, koklaşmak, kaldırıp bir iki adımlık dans etmek, görsel malzemeye hayran hayran bakmak ve bakakalmak bir zevk, hakiki bir zevk olarak sürüyor.

Sanal dünyada değiliz ne iyi ki diyorum, kağıt üzerine basılı kitap başka bir alem. Ve bu alem sürmeli kesinlikle. Elbette teknik, teknolojik gelişmeye bir itirazım yok ama böylesine şirin kitapların basımı ve yayını da sürmeli ve kanımca sürecek te.

Kültür Bakanlığı yayınlarından Les Livres de la Turquie/Bütün Renkleriyle Türkiye isimli kitabı da incelemek olanağı buldum. Başka bir dile çevrilen kitap sahibi yazarlarımız sözlüğü olarak hazırlanan bu çalışma da çok yararlı. Türkçeden yapılan çevirilerde Almanca en başta geliyor sanıyorum. Sıkı bir inceleme ve toplama gerekli herhalde. Fransızcaya çevrilenler de az değil. Bu arada Bulgarca, Rumence ve Mekadonyaca çeviriler de dikkat çekiyor. Fransızcaya çevrilenlerden bir kısmının burada pek tanınmayan yayınevlerince yapıldığını belirtmek gerek. Kitap sayesinde bu yayınevlerinin isimini okumak olanağını da bulduk. Öte yandan en sıkı en ünlü yayınevlerinin bile bizim kitaplarımızı sekiz yüz veya bin kadar bastığını eklemek lazım. Dahası, ve bunu yazarken içim biraz sıkılmıyor desem hilâf olur, bütün eserlerinin çevirisi için sözleşme yapılan ancak ilk kitabı yayınlanıp hiç veya hiçe yakın satınca sözleşmesi mözleşmesi bir kenara bırakılanlar da var. Elbette bir kitabı başka bir dile çevrilenin koltukları kabarı ama bunların da bilinmesinde yarar var sanıyorum. Şu anlamdaki bir kitabımız iyi bir yayınevi tarafından iyi bir çevirmene verilip işi kotarmazsa ve yayınlandıktan sonra tanıtımını yapmazsa bu iş yürümez. Hatta, yine hepimiz biliyoruz ve bunun da yinelenmesinde yarar var, kötü bir çeviri kitabı “bitirir” ve yazarın başka bir kitabının çevrilmesi olasılığını da sıfıra düşürür. Bu nedenle ülkemizde “edebiyatımızın ası/en büyüğü” gibi tanımlamalarla kuru sıkı göklere çıkarılan ama maalesef özünde iyi yazar olmayanların bir kitabı çevrildikten sonra bir daha yüzüne bakılmaması sonucu Fransız edebiyatı veya kestirme yoldan Fransa ve Fransız düşmanı kesilmesine de şaşmamak lazım. Oysa

kusur bizde, onlar da değil. Bir kitabı baka bir dile çevrildi diye kimsenin boyu uzamıyor. Uzamaz. Burada örneğini, isimlerini vermeden, aktardığım gibi hatta boyunu kısaltabilir, yüzünü sirkeleştirebilir de. Nihayet bizi fena halde lemanlaştıran kimi konular burada kimseyi ilgilendirmiyor da olabilir. Nitekim bunun da örnekleri pek çok. O açıdan bu işi de fazla zorlamamak lazım. Türkiye’de “çok satan” burada “tek atan”a dönebiliyor. Bunun da şafak atmadan farkına varmak yerinde olacaktır sanıyorum. Gözümüze çarpan, bize gönderilen, şu veya bu biçimde bakmak olanağı bulduğumuz kimi çevirileri görünce bu işi bırakmak gerektiğini bile düşünüyorum. Kimi kitabın çeviri işini. Şiir asla çevrilemez. Bu kesin. İsteyen şiirini başka bir dilde, bu dili bilen biriyle ortaklaşa çabalayarak yeniden yazmalıdır derim. Dedim. Roman, deneme ve kısa öyküler için de aynı şeyi ileri sürebilirim sanıyorum. Romanı, öyküyü, denemeyi de yeniden yazmak gerekir, çevirmek yerine. Çok çok iyi çevirmenlerin yaptıkları çevirileri ise burada yazdığım ama aslında yazılı olmayan bu kural dışında tutmalı ve onları az bulunan hint kumaşı niyetine kitaplıklarımızda nadide çiçeklerle yanyana koymalıyız. Çevirmenlik te zorlu bir meslektir. Münevver Andaç, Abidin ve Güzin Dino’ların üçünün birlikte veya ayrı ayrı yaptıkları çevirileri, Altan Gökalp’inkileri burada özel biçimde anmak isterim. Darısı sonra gelenlerin ve yenilerin başına ...

Türkiye standını terk ediyorum. Biraz ötede Çin Halk Cumhuriyeti standı, oraya uğruyorum. Birkaç gündür aklıma takılan bir soru var : Japonca ile Çince yazım tarzlarını nasıl ayırdedebiliriz ? Bu soruyu orada hizmet veren ve Fransızca’yı da Çince gibi mükemmel konuşan bir “Kızıl Muhafıza” yok canım şaka yapıyorum hepimiz gibi giyinmiş kızılı gitmiş sarıya çalmış kazaklı bir delikanlıya soruyorum, bu standta kadın tünne, yok kardeşim kadın yok diyorum ya, delikanlı Çince yazılı gazeteyi alıp göstüyor ve aynen

şunu söylüyor : “Çince yazılan biçimler burada gürdüğünüz gibi daha karemsidir”, “Japonca ... nasıl demeli ... “Daha uzunca mıdır ?” diye araya giriyorum “Evet, evet aynen öyle” diyor. Gazetede bir reklamda Eyfel Kulesi’nin fotoğrafı var “Bunun gibi mi ?” diye soruyorum. “Evet Eyfel Kulesi gibi sivri” diyor. Peki anladım. Bana Çince gazeteyi hediye ediyor, bir de sarı rengin ağır bastığı son derece sağlam (herhalde torunuma miras olarak bırakacağım) kartondan bir çantayı. Çantanın üstünde “Voyages en Chine” yazıyor ve kaçınılmaz olarak “İmparatorluk Sarayı” fotosuyla donatılmış. Herkesin Eyfel Kulesi veya Boğaz Köprüsü yok ki !

Romanya, Türkiye, Fransa, Çin yolculuğum bitiyor ... Kendimi aniden tramvayda buluyorum. Paris çevre yolunu içinden çevreleyen hatta bir anlamda önce Bismarck ve daha sonra nazi belasından beri ilk kez teslim alan tramvay hattı artık Paris’in banliyösüyle aşık atan dış mahallelerinin birinden diğerine gidebilmek için ille merkeze kadar yolumuzu uzatmamamız için sıkı ve gerekli bir alternatif sunuyor. Bir dış mahalleden öbürüne tramvayla ve asıl önemlisi kardeşlerim gürültüsüz patırtısız bir ortamda gidebiliyoruz. Çevreyi seyir de çabası. Bu kez seyir yerine yazmayı tercih ettim. Bugün burada size sunduğum bu satırların çoğunu bir saat kadar süren bu yolculuk sırasında bitirdim. Tam bitirdim derken tramvayla birlikte kendimi koskocaman bir ışık içinde buldum. Yazmayı bırakıp baktım : Seine Nehri üstündeki köprülerden birinden geçiyoruz. Bu kentte, başkenttede, ne kadar köprü var diyorum elimde ve dilimde olmadan. Anlatılması bir roman. Ama asıl önemlisi Paris ve Seine. Ve yolculuk.

M. ŞEHMUS GÜZEL

SALON DU LIVRE PARIS
KİTAP FUAR(LAR)I

ekitap.aqorum.com